

Groot project Ecologische Hoofdstructuur

Vierde voortgangsrapportage

Rapportagejaar 2010

Samenvatting en conclusies

De ecologische hoofdstructuur (EHS), inclusief Natura-2000 gebieden, is het belangrijkste instrument om het teruglopen van de biodiversiteit in Nederland een halt toe te roepen. Niet voor niets herbergt de EHS een groot deel van de Nederlandse biodiversiteit.

Het grootste deel van de EHS wordt gerealiseerd via het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). Het kabinet Rutte heeft in het regeerakkoord 'Vrijheid en verantwoordelijkheid' (30 september 2010) aangegeven dat natuur een kerntaak is van de provincies. Het ILG en de EHS zullen daarom worden gedecentraliseerd, met uitzondering van de EHS die buiten het ILG valt (IJsselmeer, NURG en delen van Maaswerken) waar mede vanwege de bescherming voor hoog water een rijksverantwoordelijkheid blijft. Op het ILG is in de periode tot en met 2013 bij Nota van Wijziging een bezuiniging in het regeerakkoord opgenomen van €600 miljoen.

Voordat de EHS wordt gedecentraliseerd wordt deze herijkt met als inzet om te komen tot een kleinere EHS dan aanvankelijk beoogd die haalbaar en betaalbaar is. De robuuste verbindingen zijn voorafgaand aan de herijking geschrapt. Binnen de herijking van de EHS wordt gekeken hoe de samenhang van het netwerk, zonder verbindingen, toch kan worden bewaakt. Met het schrappen van robuuste verbindingen vindt een verschuiving plaats naar de inzet op een compactere EHS die verbonden is met de (agrarische) omgeving. In deze EHS rapportage wordt de realisatie van de EHS niet meer afgezet ten opzichte van de vervallen ambitie van 728.512 ha in 2018 en daaruit voortvloeiende taakstellingen zoals in voorgaande rapportages. In voorliggende rapportage ligt de nadruk op de realisatie van de EHS op de juiste plek, in tegenstelling tot voorgaande jaren toen de voortgang van de EHS op basis van aangegane verplichtingen werd gerapporteerd.

De omvang van het beheerde areaal EHS bedroeg op 31 december 2010 570.700 ha, onderverdeeld naar 453.500 ha bestaande EHS en 117.200 ha nieuwe EHS. Het verschil met de totale omvang in 2009, toen circa 613.000 ha in beheer werd gerapporteerd, wordt grotendeels verklaard door de categorie beheerders die als 'derden' wordt omschreven. In voorgaande rapportages werd het aantal beheerde hectares door derden als constant verondersteld terwijl in werkelijkheid het totaal aantal hectares is afgenomen doordat circa 37.000 ha is doorgeleverd aan terreinbeherende organisaties.

Bij verworven hectares valt op dat, net als in 2008 en 2009, relatief meer is uitgegeven dan op grond van het aantal hectares mocht worden verwacht. De uitgaven in 2010 overschrijden daarnaast het in de ILG bestuursovereenkomst beschikbaar gestelde budget. Daar staat tegenover dat de uitgave van andere beschikbaar gestelde budgetten achter is gebleven (bv. verdroging, vermesting en verzuring) en dat provincies de

mogelijkheid hadden om te schuiven in het ontschotte ILG budget. Mogelijk is er een relatie tussen de geringe uitgaven aan verdroging, vermesting en verzuring en de conclusie van het Planbureau van de Leefomgeving (PBL) dat de aanvankelijke daling van de milieudruk zich de afgelopen jaren niet heeft doorgezet.

Verder concludeert het PBL dat ongeveer 40% van het natuurareaal op het land een redelijke tot goede natuurkwaliteit heeft, afgemeten aan het voorkomen van (doel)soorten. De afname van de gemiddelde natuurkwaliteit van moerassen is gestopt. De afname van de gemiddelde natuurkwaliteit van graslanden en bossen was al voor 1994 gestopt. In heide- en openduingebieden neemt de biodiversiteit nog steeds af. Hoewel een integrale monitoring ontbreekt, blijkt uit bestaande metingen dat planten en dieren die leven in het agrarisch gebied, net als in heel Europa, onder druk staan. In 2010 is het Subsiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer (SNL) voor het agrarische beheer van start gegaan, de effecten daarvan zijn na deze korte termijn lastig te beoordelen. Wel is er ingezet op een effectiever agrarisch natuurbeheer, onder andere door het aanwijzen van gebiedscoördinatoren en het gebruik van collectieven.

Over de effecten van de herijking van de EHS heeft het PBL in 2011 een 'quick scan' uitgebracht waarin verschillende scenario's voor de herijking worden beoordeeld (TK 30825, nrs. 69 en 73). Ook de uiteindelijke afspraken met de provincies over de herijking van de EHS zullen door het PBL worden beoordeeld op effecten voor de biodiversiteit.

Inhoudsopgave

Samenvatting en conclusies

Leeswijzer

1. Inleiding
2. Context EHS-beleid
3. Omvang EHS
4. Kwaliteitsbeleid EHS
5. Samenhang EHS
6. Planologische bescherming EHS
7. Beoogde effecten van het EHS-beleid
8. Financiën

Leeswijzer

Deze voortgangsrapportage is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 1 wordt ingegaan op de afspraken tussen de toenmalige minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (nu: Economische Zaken, Landbouw en Innovatie) en de Tweede Kamer over de informatievoorziening over de EHS. In hoofdstuk 2 wordt de historische en beleidsmatige context van het EHS-beleid geschetst. De hoofdstukken 3 tot en met 8 volgen de opbouw van de uitgangspuntennotitie van de vaste Kamercommissie en beslaan achtereenvolgens de onderdelen: omvang, kwaliteit, samenhang, planologische veiligstelling, effecten van beleid en financiële beleidsinformatie. De laatste paragraaf van deze hoofdstukken bevat een oordeel over de voortgang.

1. Inleiding

Dit is de vierde voortgangsrapportage in het kader van het groot project Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Deze rapportage heeft betrekking op het jaar 2010. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan het besluit van Tweede Kamer van 26 april 2007 om de EHS aan te wijzen als groot project (TK 30825, nr. 5). Na deze aanwijzing zijn afspraken gemaakt tussen de Tweede Kamer en de toenmalige minister van LNV (nu: EL&I) over aard, omvang en frequentie van de informatievoorziening. De volgende documenten vormen het afsprakenkader voor de informatievoorziening in het groot project EHS:

- de uitgangspuntennotitie van de vaste Kamercommissie voor LNV d.d. 21 november 2007 (TK 30825, nr. 12, bijlage);
- de kabinetsreactie op deze uitgangspuntennotitie d.d. 31 maart 2008 (TK, 30825, nr. 12);
- het verslag van het gesprek op 20 mei 2008 met de rapporteur en de plaatsvervangende rapporteur voor dit groot project en de toenmalige minister van LNV, d.d. 26 mei 2008 (TK 30825, nr. 18, bijlage);
- het algemeen overleg met de vaste Kamercommissie voor LNV op 2 juli 2008 over de informatievoorziening in het groot project EHS en de bovenstaande documenten (TK 30825, nr. 13).

De eerste voortgangsrapportage had betrekking op het jaar 2007 en verscheen op 18 september 2008 (TK 30825, nr. 14). De tweede voortgangsrapportage had betrekking op het jaar 2008 en verscheen op 14 september 2009 (TK 30825, nr. 49). De derde voortgangsrapportage had betrekking op het jaar 2009 en verscheen op 4 oktober 2010 (TK 30825, nr. 59)

Herkomst informatie

Voor de informatievoorziening in het kader van het Groot Project EHS wordt gebruik gemaakt van bestaande informatiestromen. Het grootste deel van de EHS wordt gerealiseerd via het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). Voor de voortgang van de EHS in 2010 wordt gebruik gemaakt van de Natuurmeting op Kaart 2010 en 2011.

Met het weergeven van de voortgang op kaart is een nieuwe methodiek geïntroduceerd om de voortgang van de EHS te bepalen vanaf 2007. Met de Natuurmeting op Kaart 2010 – dit is de voortgangsmeting na de Nulmeting 2007 (TK 30825, nr.56)– is het mogelijk om in de huidige vierde voortgangsrapportage van het Groot Project EHS de voortgang over 2010 volgens de nieuwe systematiek weer te geven. Over de voortgang van het ILG als geheel wordt de Tweede Kamer separaat, doch gelijktijdig geïnformeerd.

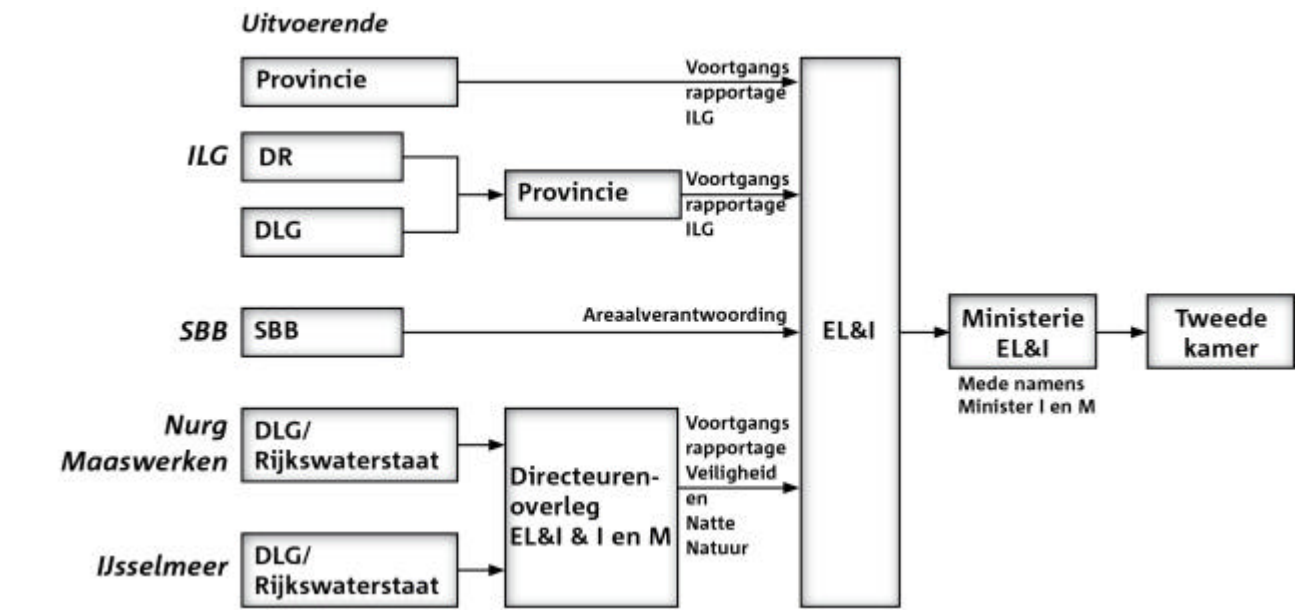
Enkele onderdelen van de EHS worden niet via het ILG gerealiseerd. Dit betreffen:

- Beheer door Staatsbosbeheer
- Beheer bestaande EHS door 'derden' (zoals Defensie en waterleidingbedrijven)
- Het programma Nadere Uitwerking Rivierengebied (NURG)
- Het programma Maaswerken
- Natuur in het IJsselmeergebied (onderdeel van ICES-II Natte Natuur)
- Het door het ministerie van Infrastructuur en Milieu gefinancierde deel van het Meerjarenprogramma Ontsnippering (MJPO)
- Kaderwet LNV-subsidies

Informatie over deze EHS-onderdelen is afkomstig van de betreffende uitvoerende organisaties, zoals Staatsbosbeheer, Dienst Landelijk Gebied (DLG) en Rijkswaterstaat, of uit het LNV/EL&I-Jaarverslag 2010.

Informatie over de effecten van het beleid is grotendeels gebaseerd op de Balans voor de Leefomgeving 2010 van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), die tweejaarlijks wordt uitgegeven en op 14 september 2010 aan de Tweede Kamer is aangeboden.

In figuur 1 is de informatievoorziening ten behoeve van dit groot project schematisch weergegeven.

Figuur 1. Stroomschema informatievoorziening. Bron: DLG 2010

2. Context EHS-beleid

De belangrijkste doelstelling van het EHS-beleid is een ecologische: behoud en herstel van de biodiversiteit. Daarnaast draagt een goede natuurkwaliteit ook bij aan zogenaamde 'ecosysteemdiensten' zoals beleving, recreatieve mogelijkheden, welzijn van burgers, levering van grondstoffen, waterretentie, waterzuivering en waterkering en CO₂ opslag.

De Ecologische Hoofdstructuur is geïntroduceerd in het Natuurbeleidsplan uit 1990 (TK 21149, nr. 2). Aanleiding voor het nieuwe beleid was de voortgaande algehele achteruitgang van het aantal planten en dieren, de afname van de biodiversiteit en de vermindering van het areaal natuur. In het Natuurbeleidsplan werd een 'ruimtelijk stabiele ecologische hoofdstructuur' beoogd waarbinnen 'duurzaam behoud, herstel en ontwikkeling van nationaal en internationaal belangrijke ecosystemen' vorm moesten krijgen. Sinds 1990 is het beleidsconcept verschillende keren bevestigd, uitgebouwd, geconcretiseerd en van nieuwe accenten voorzien. Dit gebeurde onder meer in het Structuurschema Groene Ruimte (1995), de kabinetsnota 'Natuur voor mensen, mensen voor Natuur' (2000), de Nota Ruimte (2004) en de Agenda Vitaal Platteland (2004).

Ongeveer 45 procent van alle hectares EHS op het land is tevens Natura 2000-gebied. Dit zijn de gebieden die Nederland heeft aangewezen op grond van de Vogel- en Habitatrichtlijn en waarvoor Nederland gezien de voorkomende habitats en soorten een bijzondere verantwoordelijkheid heeft. De Natura 2000-gebieden liggen vrijwel geheel binnen de EHS. Over de beleidsmatige ontwikkelingen rondom Natura 2000 wordt de Tweede Kamer via de bestaande kanalen separaat geïnformeerd. In de EHS liggen ook de twintig Nationale Parken die Nederland kent. Ze hebben gezamenlijk een oppervlakte van 123.000 ha.

Van het begin af aan is het EHS-beleid een aangelegenheid geweest van verschillende overheden en andere partijen, zoals terreinbeherende organisaties, agrariërs en andere particulieren. Met name provincies hebben in de uitvoering van het EHS-beleid een prominente rol gehad. Deze is versterkt met de inwerkingtreding van het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) op 1 januari 2007, wettelijk verankerd door de Wet inrichting landelijk gebied (Wilg). Via het ILG zijn met provincies zevenjarige afspraken gemaakt over het realiseren van beleid in het landelijk gebied. De EHS is hiervan een belangrijk onderdeel.

Het kabinet Rutte heeft in het regeerakkoord 'Vrijheid en verantwoordelijkheid' (30 september 2010) aangegeven dat natuur, ruimte en economie kerntaken zijn van de provincies. Het ILG en de EHS zullen daarom worden gedecentraliseerd, met uitzondering van de EHS die buiten het ILG valt (IJsselmeer, NURG en delen van de Maaswerken). Mede vanwege de bescherming voor hoog water blijft hier een

rijksverantwoordelijkheid. De EHS wordt eerst herijkt. Over de decentralisatie vindt intensief overleg plaats met provincies. De inzet is om te komen tot een herijkte EHS die de natuurgebieden van (inter-) nationale betekenis omvat en waarvan het beheer structureel betaalbaar is. De herijkte EHS wordt kleiner dan aanvankelijk beoogd. Boeren en particulieren krijgen een prominentere rol in het beheer. Voor de financiële dekking wordt gekeken naar de middelen die rijk, provincies en derden kunnen inbrengen, zoals dat ook in de ILG-periode vanaf 2007 het geval was. Het kabinet heeft in het regeerakkoord de robuuste verbindingen als vervallen doel bestempeld. Zij maken niet langer onderdeel uit van de EHS en de aanleg ervan vindt niet langer plaats. Binnen de herijking van de EHS wordt gekeken hoe de samenhang van het netwerk, zonder verbindingen, toch kan worden bewaakt. Vanwege de bezuinigingen van het kabinet op het terrein van natuurbeleid, financiert het rijk vanaf 20 oktober 2011 niet langer de uitgaven voor verwerving in robuuste verbindingzones en kan het rijk niet garanderen dat verplichtingen die provincies nog aangaan, uitgezonderd die voor continuïteit van beheer, daadwerkelijk uit het eerder verleende budget kunnen worden gefinancierd (TK 30825, nr. 61).

3. Omvang EHS

In dit hoofdstuk wordt de omvang van de EHS in kaart gebracht.

Naar verwachting worden in 2011, na het sluiten van een bestuurlijk akkoord tussen rijk en provincies over de herijking van de EHS, de einddoelstelling van de EHS 2018 en de daaruit volgende resterende taakstellingen aangepast.

Aangezien het kabinet inzet op een EHS die kleiner zal worden dan aanvankelijk beoogd, zal in dit rapport de realisatie van de EHS niet worden afgezet tegen de oorspronkelijke ambitie van 728.512 ha EHS op het land in 2018 en daaruit vloeiende restanttaakstellingen.

In het voorliggende rapport wordt de omvang van de EHS weergegeven door de realisatie van het aantal hectares verwerving, inrichting en beheer in 2010 en de cumulatieve realisatie op 31 december 2010.

De gerealiseerde EHS op 1 januari 2011 is weergegeven in figuur 2.

Figuur 2. 'Indicatieve ligging van de EHS op 31 december 2011, op basis van planologische begrenzing door de provincies, voorafgaand aan de herijking van de EHS in 2011.'
(Bron, DLG 2011)

Naast de EHS op het land, maken ook de Noordzee en de Grote Wateren deel uit van de EHS. Zie hiervoor paragraaf 5.3.

Nieuwe EHS

De categorieën 'gerealiseerde nieuwe EHS' en 'nog te realiseren nieuwe EHS' vormen samen de 'nieuwe EHS'. Dit is natuur die in het kader van de Relatienota sinds 1975 is verworven en ingericht. Ten aanzien van te realiseren nieuwe EHS wordt gewerkt met de volgtijdelijke trits verwerving, inrichting en beheer. Niet alle hectares nieuwe EHS hoeven te worden aangekocht en ingericht (zie 3.2), deze kunnen ook gerealiseerd worden door middel van agrarisch of particulier natuurbeheer (zie 3.4).

Bestaande EHS

Onder de beleidscategorie 'bestaande EHS' (453.500 ha) wordt natuur verstaan die al vóór 1990 bestond, uitgezonderd natuur die in het kader van de Relatienota sinds 1975 is verworven en ingericht. Bestaande EHS hoeft niet meer te worden verworven of ingericht, maar moet nog wel worden beheerd.

Nulmeting op Kaart

Eind 2009 heeft u het rapport 'Nulmeting op Kaart' (TK 30825, nr. 56) ontvangen. In dit rapport is de feitelijke realisatie van de EHS 'in het veld' op 1 januari 2007 bepaald en gedigitaliseerd op kaart gezet. Het weergeven van de voortgang op kaart betekent een belangrijke verbetering in de informatievoorziening over de gerealiseerde EHS. Voorheen werd u over de voortgang EHS geïnformeerd door het weergeven van de verworven, ingerichte en in beheer genomen hectares waarvoor een financiële verplichting was aangegaan. Inmiddels heeft na deze nulmeting per 1 januari 2007 (NOK 2007) een voortgangsmeting plaatsgevonden voor de peildata 1 januari 2010 (NOK 2010) en 1 januari 2011 (NOK 2011). Op basis hiervan wordt in deze vierde voortgangsrapportage van het Groot Project EHS de realisatie van de EHS in 2010 alsmede de cumulatieve realisatie op peildatum 1 januari 2011 weergegeven. De ILG-rapportage 2010 baseert zich op door de provincies aangeleverde cijfers over de besteding van de ILG-middelen vanaf 1-1-2007 en de realisatie van de in de bestuursovereenkomsten ILG afgesproken prestaties.

3.1 Verwerving EHS

Teneinde nieuwe EHS te realiseren, moeten sommige gronden worden aangekocht. Verwerving van gronden ten behoeve van de EHS gebeurt veelal door de Dienst Landelijk Gebied (DLG), in de meeste gevallen in opdracht van de provincies.

3.1.1 Prestaties verwerving in 2010

In deze rapportage worden verwerving en functieverandering bij elkaar opgeteld in tegenstelling tot voorgaande EHS voortgangsrapportages waar het onderdeel 'functieverandering' bij 'beheer' werd opgeteld. Met functieverandering wordt bedoeld op gronden die door particulieren zijn omgezet van landbouwgrond in natuur.

In de ILG-bestuursovereenkomsten 2007-2013 zijn rijk en provincies overeengekomen dat 20.734 ha EHS wordt verworven en is een inspanningsverplichting voor 31.944 ha via functieverandering afgesproken. In 2010 is in totaal via ILG 5.728 ha gerealiseerd.

De verworven EHS in 2010 is als volgt opgebouwd:

Overgedragen aan eindbeheerder(ILG):	3.100 ha
Nieuw BBL-bezit binnen de begrensde EHS (ILG)	1.358 ha
Functieverandering (ILG)	1.270 ha
<u>NURG en Maaswerken (niet-ILG)</u>	<u>- 20 ha (zie 3.4)*</u>
Totaal verworven EHS in 2010:	5.708 ha

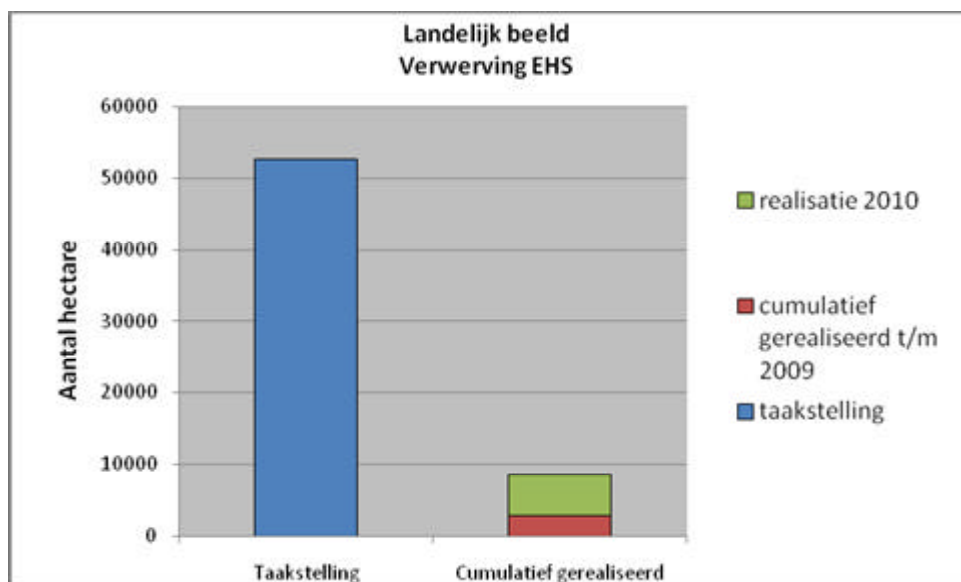
*Voor Maaswerken is in 2010 abusievelijk te veel hectares als verworven gerapporteerd; dit is in figuur 7 gecorrigeerd.

3.1.2 Cumulatieve realisatie verwerving op 31 december 2010

De cumulatieve realisatie verworven hectares nieuwe EHS in 2010 is als volgt:

Realisatie cumulatief 1 januari 2010:	95.273 ha
Realisatie verwerving in 2010:	5.708 ha
Realisatie op 31 december 2010:	100.981 ha

Van bovenstaande 100.981 ha is via het ILG in de periode 2007 t/m 2011 8624 ha EHS op de juiste plek verworven. Dit is inclusief 1928 ha functieverandering. In figuur 3 worden deze verworven hectares weergegeven ten opzichte van de afgesproken prestaties in de bestuursovereenkomsten ILG (52.678 ha waarvan 20.734 ha verwerving en 31.944 ha functieverandering). In tegenstelling tot de EHS rapportage wordt in de ILG rapportage functieverandering nog niet bij de verwervingstaakstelling- en realisatie opgeteld. Ook wordt in het ILG rapport het aantal verworven hectares buiten de EHS begrenzing (ruilgrond) als realisatie EHS beschouwd. De hogere cumulatieve realisatie verwerving EHS in de ILG rapportage (16.200 ha) ten opzichte van de verworven EHS in figuur 3 (8624 ha) wordt grotendeel verklaard door ruilgrond (circa 7.400 ha). Het totaal aantal hectares ruilgrond ten behoeve van EHS-realisatie, bedraagt op 31 december 2010 circa 16.000 ha. Dit is inclusief de circa 7.400 ha die met het ILG-budget zijn verworven.

Figuur 3. Landelijk beeld voor verwerving EHS (inclusief functieverandering) in 2010: realisatie van de afgesproken prestaties in de bestuursovereenkomsten ILG (Bron: Nulmeting op Kaart 2011).

3.2 Inrichting EHS

Ten behoeve van de realisatie van nieuwe EHS moeten veel gronden worden (her)ingericht. Dit betekent dat de grond geschikt moet worden gemaakt voor het gebruik als natuurgebied. Inrichting vindt deels plaats in inrichtingsprojecten die worden uitgevoerd door de Dienst Landelijk Gebied (meestal in opdracht van provincies) en deels door terreinbeheerders.

3.2.1 Prestaties inrichting in 2010

In de ILG-bestuursovereenkomsten 2007-2013 zijn rijk en provincies overeengekomen dat 65.781 ha EHS (inclusief lopende verplichtingen en inclusief functieverandering) wordt ingericht. De ingerichte EHS in 2010 is als volgt opgebouwd:

Ingericht (ILG):	2.698 ha
Functieverandering (ILG):	- 296 ha
<u>NURG en Maaswerken (niet-ILG):</u>	<u>59 ha</u>
Totaal ingerichte EHS in 2010:	2.461 ha

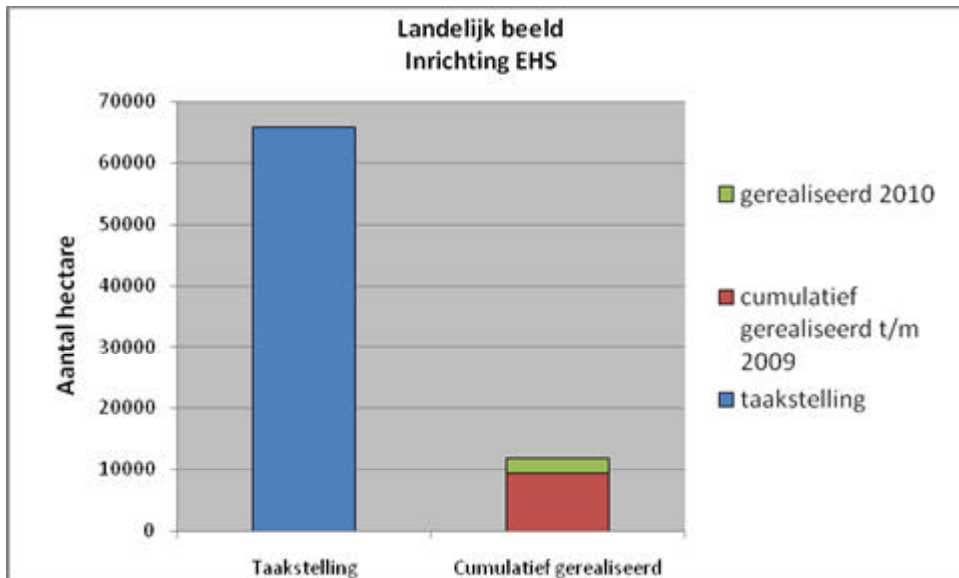
Bovenstaande negatieve functieverandering betreft een rekenkundige correctie op te hoge opgaven van functieverandering in voorgaande jaren.

3.2.2 Cumulatieve realisatie inrichting op 31 december 2010

De cumulatieve realisatie ingerichte hectares EHS in 2010 is als volgt:

Realisatie cumulatief 1 januari 2010:	50.207 ha.
<u>Realisatie inrichting in 2010:</u>	<u>2.461 ha.</u>
Realisatie cumulatief 31 december 2010:	52.668 ha.

Van bovenstaande 52.668 ha is via het ILG in de periode 2007 t/m 2011 13.100 ha. EHS ingericht. In figuur 4 worden deze ingerichte hectares weergegeven ten opzichte van de afgesproken prestaties in de bestuursovereenkomsten ILG (65.781 ha. inclusief functieverandering) In de ILG rapportage wordt geconstateerd dat 14.500 ha is ingericht en niet 13.100 ha zoals in figuur 4. Het verschil is te verklaren doordat in 2007 geen adequate definitie beschikbaar was voor het onderscheid tussen de realisatie van verwerving en inrichting EHS na functieverandering. Provincies rapporteerden ofwel eenzelfde cijfer voor de realisatie van verwerving en inrichting ofwel bepaalden het verschil aan de hand van een eigen definitie. Onderstaande figuur baseert zich op een NOK methode, terwijl het ILG rapport zich nog op de rapportages van afzonderlijke provincies baseert.

Figuur 4. Landelijk beeld voor inrichting EHS in 2010: realisatie van de afgesproken prestaties in de bestuursovereenkomsten ILG(Bron: Nulmeting op Kaart 2011).

Onderhanden werk

Er zitten meestal enige jaren tussen het moment waarop hectares in inrichting worden genomen en het moment waarop deze hectares worden afgerond. Gedurende deze periode is sprake van zogeheten 'onderhanden werk'. Op 1 januari 2011 was de voorraad 'onderhanden werk' in de EHS 6.322 ha. Deze hectares zullen dus de komende jaren tot afronding komen.

3.3 Beheer EHS

Het beheer van de EHS-gebieden gebeurt op verschillende manieren, door verschillende beheerders en via verschillende instrumenten. Dit is bijvoorbeeld afhankelijk van het type natuur dat voor een gebied wordt beoogd en van de aanwezige en benodigde milieuecondities. We onderscheiden de volgende vormen van beheer:

Beheer door particuliere natuurbeschermingsorganisaties (pnb's) en particulieren

Beheer van natuurgebieden door particuliere natuurbeschermingsorganisaties (Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen) of door particulieren. Gronden, die gelegen zijn binnen de Nieuwe EHS worden doorgaans eerst verworven en ingericht en vervolgens overgedragen.

Beheer door particulieren na functieverandering

Het betreft hier beheer van natuurgebieden binnen de EHS door particulieren, van wie grond van functie is veranderd in natuur. Deze mogelijkheid bestaat sinds 2000. Particulieren ontvangen een vergoeding voor de waardedaling van de grond als gevolg van de functieverandering. Daarnaast kunnen ze een beroep doen op een subsidie voor de inrichting van de grond.

Agrarisch natuurbeheer

Beheer van natuurgebieden door agrariërs, van wie grond de functie landbouw behoudt. Agrariërs beheren hun grond zodanig, dat deze een waardevolle bijdrage levert aan de natuur.

Beheer door Staatsbosbeheer

Beheer van natuurgebieden door Staatsbosbeheer. Gronden, die gelegen zijn binnen de Nieuwe EHS worden doorgaans eerst verworven en ingericht.

Beheer door derden

Beheer van bestaande natuurgebieden door derden, zoals Defensie en waterleidingbedrijven, waarbij geen sprake is van rijksfinanciering.

3.3.1 Verklaring van Linschoten

De Verklaring van Linschoten is een belangrijke stap in het stimuleren van de betrokkenheid van particulieren bij het natuurbeleid. In deze verklaring hebben betrokken partijen gezamenlijke voorstellen gedaan die onder andere betrekking hebben op:

- betere ondersteuning van particulieren bij complexere aanvragen om op hun grond natuur te ontwikkelen en te beheren;
- financiële stimulansen voor particulieren, gericht op volledige vergoeding van de grondwaarde bij nieuwe natuur en gelijkberechtiging van aankoopsubsidies bij bestaande natuur;
- fiscale stimulansen voor particulieren door middel van een persoonsgebonden aftrek voor natuur, vergelijkbaar met de aftrek voor rijksmonumenten, en een beperking van belastingheffing bij staking van landbouwbedrijven die permanent willen overschakelen naar natuur.

De Verklaring van Linschoten is op 12 juni 2009 naar de Tweede Kamer gezonden (TK 30825, nr. 31). Het doel van de Verklaring van Linschoten is een impuls geven aan het achterblijvende particuliere natuurbeheer en dus aan de realisatie van de EHS. Een belangrijk voorstel is inmiddels uitgewerkt, namelijk een nieuwe subsidieregeling voor grondaankopen EHS. In deze regeling worden particulieren gelijkwaardig behandeld ten opzichte van de terreinbeherende organisaties. De Europese Commissie heeft deze subsidieregeling goedgekeurd.

3.3.2 Prestaties beheer in 2010

In de ILG-bestuursovereenkomsten 2007-2013 zijn rijk en provincies overeengekomen dat voor de EHS 227.183 ha via particulier natuurbeheer (inclusief functieverandering) en 69.594 ha via agrarisch natuurbeheer is opgenomen.

In 2010 is 4.911 ha natuur in beheer genomen, per beheerscategorie als volgt opgebouwd:

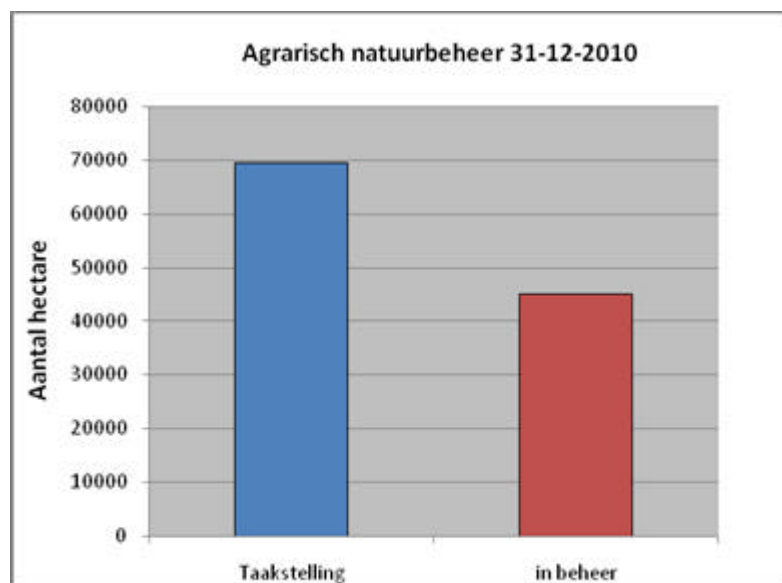
Staatsbosbeheer:	1.542 ha
Particulier natuurbeheer:	1.980 ha
Functieverandering:	333 ha
<u>Agrarisch natuurbeheer:</u>	<u>1.057 ha</u>
Totaal:	4.911 ha

3.3.3 Cumulatieve realisatie beheer op 31 december 2010

De cumulatieve realisatie EHS (inclusief natte natuur) die in 2010 in beheer is, is als volgt opgebouwd:

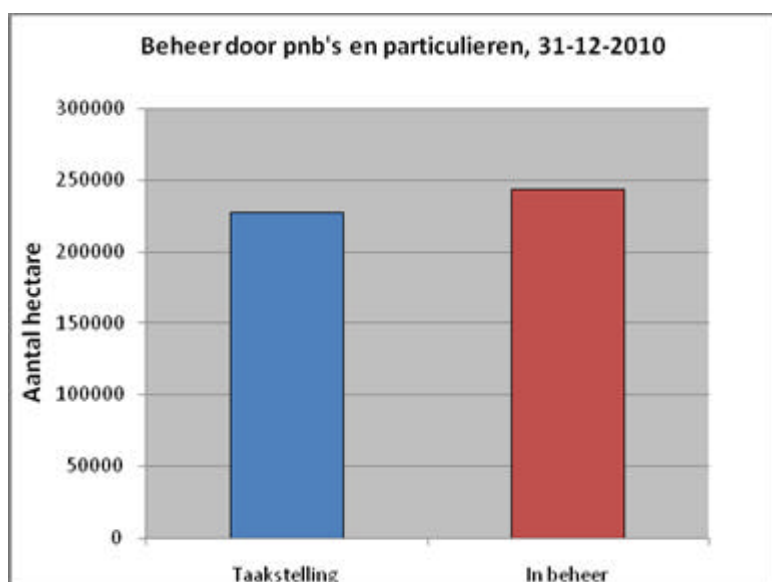
Nieuwe EHS

Realisatie cumulatief 1 januari 2010:	112.180 ha
Toename beheer in 2010 (via ILG):	3.369 ha
<u>Toename beheer in 2010 (oa. SBB):</u>	<u>1.651 ha</u>
Realisatie cumulatief 1 januari 2011:	117.200 ha

Figuur 5. Agrarisch natuurbeheer binnen de EHS, realisatie van de afgesproken prestaties in de bestuursovereenkomsten ILG (Bron: Nulmeting op Kaart 2011).

De realisatie van het agrarisch natuurbeheer ligt op schema ten opzichte van de afgesproken prestaties in de bestuursovereenkomsten ILG, zie figuur 5. Echter, de totale oppervlakte agrarisch natuurbeheer, binnen en buiten de EHS, is de afgelopen 4 jaar afgenomen.

Figuur 6. Beheer door particuliere natuurbeschermingsorganisaties en particulieren, realisatie van de afgesproken prestatie in de bestuursovereenkomsten ILG (Bron NOK 2011)

Figuur 6 laat zien dat het aandeel EHS dat door particuliere natuurbeschermingsorganisaties en particulieren wordt beheerd (241.983 ha), overschrijdt de oorspronkelijke taakstelling. Aangezien de NOK methode onvoldoende is toegepast bij de ILG rapportage, wijkt het aantal hectares in particulier beheer (239.272 ha) in de ILG rapportage af van bovenstaande figuur.

3.3.4 Prestaties beheer naar vormen van beheer

De EHS die op 31 december 2010 in beheer was, is onderverdeeld naar verschillende vormen van beheer:

	Realisatie
Bestaande EHS:	453.500 ha
Nieuwe EHS:	
Particuliere natuurbeschermingsorganisaties en particulieren	29.644 ha
Particulier natuurbeheer via functieverandering	1.695 ha
Agrarisch natuurbeheer	45.037 ha
Staatsbosbeheer	40.824 ha
Totale EHS in beheer op 31 december 2010	570.700 ha

3.3.5 Weidevogelbeheer

Onderdeel van het agrarisch natuurbeheer is het weidevogelbeheer. Het totale aantal grutto's is sinds 1990 met ongeveer 35% afgenomen. Deze dalende trend voor grutto's en andere weidevogels is helaas nog niet gestopt. De afgelopen jaren is in het kader van het Weidevogelverbond intensief aandacht besteed aan het verbeteren van de stand van

weidevogels. Uit onderzoek en uit de praktijk blijkt dat de effectiviteit van het weidevogelbeheer kan worden verbeterd door in te zetten op kerngebieden, 'zwaarder' beheer, inrichtingsmaatregelen (zoals peilverhoging) en meer samenwerking tussen terreinbeherende organisaties en agrariërs. Sleutel tot succes ligt in een gebiedsgerichte aanpak, gericht op de weidevogels en in nauwe samenwerking tussen de beheerders en grondgebruikers in het betreffende gebied.

In 2009 is het voortouw in de regie op het weidevogelbeleid overgegaan van rijk naar provincies. De verworven inzichten in het beheer van weidevogellandschappen zijn door de provincies verwerkt in het nieuwe Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer. In dat kader hebben de provincies gebiedscoördinatoren aangesteld. Zij hebben een belangrijke functie in het bevorderen van de samenwerking in weidevogelgebieden en het vormgeven van een effectief weidevogelbeheer. Het nieuwe subsidiestelsel voor het agrarisch natuurbeheer is per 1 januari 2010 in werking getreden.

In 2010 is het Weidevogelverbond geëvalueerd en is besloten om het verbond te continueren. Naar verwachting zal in 2011 duidelijk worden in welke vorm dit exact zal zijn.

3.3.6 Ganzenbeheer

Met provincies zijn afspraken gemaakt over (agrarisch)natuurbeheer via de zogeheten ganzenfoerageergebieden. Dit zijn gebieden waar ganzen kunnen foerageren, zonder dat zij mogen worden verjaagd. Boeren die een contract voor een dergelijk gebied afsluiten, ontvangen naast een vaste beheervergoeding ook een tegemoetkoming voor ganzen (en/of smienten) die vraatschade aan de gewassen hebben veroorzaakt. Agrariërs met percelen binnen het foerageergebied die geen contract hebben, kunnen geleden vraatschade bij het Faunafonds claimen en, indien ze er voor in aanmerking komen, een 100% tegemoetkoming in de vraatschade (geen bijkomende schadevergoedingen) ontvangen. Op 1 januari 2011 is 48.307 ha agrarisch ganzenfoerageergebied gerealiseerd. Met het overgaan per 2010 van het Programma Beheer naar de Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer, hebben de provincies in overleg met het toenmalige ministerie van LNV besloten om binnen de SNL geen ganzenfoerageergebieden open te stellen.

3.4 Samenwerkingsafspraken veiligheid en natte natuur

Het ministerie van Infrastructuur en Milieu het ministerie van Economische Zaken, Landbouw & Innovatie werken nauw samen in het realiseren van natte natuur in en rond zoetwatersystemen. Deze samenwerking is vastgelegd in de Samenwerkingsafspraken veiligheid en natte natuur (TK 25017, nr. 29). De samenwerkingsafspraken richten zich op de uitvoering van projecten met als doelstelling veiligheid en natuurontwikkeling in het rivierengebied, in en langs de grote wateren en in het noorden van het land. Op deze wijze zijn de gezamenlijke kansen op het gebied van veiligheid, natuurontwikkeling en recreatie effectief te realiseren.

De samenwerkingsafspraken staat niet op zichzelf. Daar waar mogelijk is een efficiënte combinatie gezocht met de doelstellingen van het regulier beleid zoals de realisatie van de EHS, de bescherming tegen overstromingen, herstel en inrichting van rijkswateren, de Kaderrichtlijn Water (KRW) en Natura 2000.

De samenwerkingsafspraken omvat de onderdelen ICES II- natte natuur, Nadere Uitwerking Rivierengebied (NURG), Maaswerken en Veiligheid bedijkte rivieren. Het onderdeel Veiligheid bedijkte rivieren is inmiddels uitgemond in de PKB Ruimte voor de Rivier (TK 30080, nr. 23).

NURG (7.000 ha), Maaswerken (1.314 ha) en ICES II-natte natuur (6.500 ha) maken deel uit van de taakstelling nieuwe EHS. Hiermee wordt tevens invulling gegeven aan de toezegging om de Tweede Kamer te informeren over de voortgang van de samenwerkingsafspraken (TK 30885 A., nr. 3). Voor de voortgang van NURG, Maaswerken en ICES II-natte natuur zie figuur 7.

Figuur 7. Voortgang NURG, Maaswerken en ICESII natte natuur, Bron: NOK 2011, excl. Noord Nederland en IJsselmeergebied

Cumulatieve realisatie ICES Natte Natuur 31-12-2010: grootschalige ontwikkeling van natuur ter versterking van de ruimtelijk-economische structuur

ICES-natte natuur		Taakstelling (ha)	Realisatie in 2010	Cumulatieve realisatie per 01-01-2011 (ha)
Noord-Nederland* : Inrichting/herstel van natte natuurwaarden in beekdalen en in het meren/laagveengebied	Verwerving	n.v.t.	Al vóór 2010 gerealiseerd	n.v.t.
	Inrichting	500		500
	In beheer	500		500
Zuidhollandse Delta* : Aanleg waterrijke natuurgebieden in en langs de grote wateren van het Zuid-Hollands deltagebied	Verwerving	1.200	111	824
	Inrichting	2.400	279	997
	In beheer	2.400	69	483
IJsselmeer: inrichten grootschalige natte natuur in en langs het IJsselmeer	Verwerving	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
	Inrichting	3.000	0	1.345
	In beheer	3.000	110	1.285
Zandmaas fase 2* : het realiseren van de EHS langs de Maas en het inrichten van twee nevengeulen	Verwerving	460	0	0
	Inrichting	460	0	0
	In beheer	460	0	0

* De projecten Noord-Nederland, Zuidhollandse Delta en Zandmaas fase 2 zijn opgenomen in het ILG.

Cumulatieve realisatie Maaswerken 31-12-2010

Maaswerken		Taakstelling (ha)	Realisatie in 2010	Cumulatieve realisatie per 01-01-2011 (ha)
Betreft Grensmaas en Zandmaas fase 1: Bescherming tegen hoog water in de Maas en het realiseren van natuur	Verwerving	1.320	-59*	679
	Inrichting	1.320	3	3
	In beheer	1.320	1	27

* In 2010 is abusievelijk 106 ha te veel als verworven gerapporteerd; dit is in bovenstaande tabel gecorrigeerd (47 - 106 = -59 ha)

Cumulatieve realisatie EHS NURG 31-12-2010

NURG		Taakstelling (ha)	Realisatie in 2010	Cumulatieve realisatie per 01-01-2011 (ha)
Betreft uiterwaarden: Bescherming tegen hoog water en het realiseren van natuur	Verwerving	7.000	39	5.485
	Inrichting	7.000	56	2.977
	In beheer	7.000	229	3.218

3.5 Oordeel omvang EHS

3.5.1 Verwerving en inrichting

In 2010 is 5.708 ha EHS verworven, inclusief functieverandering. De verworven hectares betreffen hectares die op de juiste plek zijn gerealiseerd. Het aantal hectares dat buiten de begrenzing is aangekocht ten behoeve van EHS-realiseratie maar die nog niet op de juiste plek liggen, bedraagt op 31 december 2010 circa 16.000 ha. Dit is inclusief 7.400 ha die met het ILG-budget zijn verworven.

In 2010 is 2.460 ha ingericht, inclusief functieverandering. Op 1 januari 2011 was de voorraad 'onderhanden werk' in de EHS 6.322 ha. Deze hectares zullen dus de komende jaren tot afronding komen. In de EHS rapportage over 2009 was sprake van een oppervlakte onderhanden werk van ruim 19.000 ha. Het verschil van circa 13.000 ha heeft te maken met een verschil in definitie. In 2009 ging het om het aangaan van een financiële verplichting en in 2010 om "aannemer is begonnen met werk".

3.5.2 Beheer

Op 31 december 2010 was 570.700 ha EHS in beheer.

Gezien de voortgaande achteruitgang van de weidevogelstand, is blijvende aandacht voor het weidevogelbeheer vereist. In 2006 is het door een brede maatschappelijke coalitie ondersteunde actieprogramma 'Een rijk weidevogelland' van start gegaan. In 2007, 2008 en 2009 is ter uitvoering van amendementen van de Tweede Kamer extra geïnvesteerd in kansrijke weidevogelgebieden. De regie over de uitvoering van het actieprogramma ligt vanaf 2009 in handen van het IPO. In 2010 is het Weidevogelverbond geëvalueerd en in 2011 zal bekeken worden wat de volgende stap zal zijn.

4. Kwaliteitsbeleid EHS

Het belangrijkste oogmerk van de EHS is het duurzame behoud, herstel en ontwikkeling van nationaal en internationaal belangrijke ecosystemen. Deze doelstelling wordt, behalve in kwantitatieve en ruimtelijke opgaven, vertaald in het beheer en opgaven voor verbetering van de ecologische kwaliteit. Natuurkwaliteit draagt daarnaast bij aan de functies die natuur vervult voor de maatschappij, de zogenaamde "ecosysteemdiensten" zoals beleving, recreatie, levering van grondstoffen, waterretentie, waterzuivering en waterlevering en CO₂-opslag. Het rijk ziet dan ook kansen voor het meer verbinden van deze doelen voor de natuur met de economische ontwikkeling van Nederland en met andere maatschappelijke vraagstukken.

Binnen de te herijken EHS en met daarvoor beschikbare middelen wordt door het kabinet Rutte prioriteit gegeven aan het in stand houden en het verbeteren van de kwaliteit van habitattypen en leefgebieden voor soorten uit de Vogel- en Habitatrictlijnen, zowel landelijk als in de daarvoor aangewezen Natura 2000 gebieden. In 2010 is nog gewerkt vanuit het beleid van het Kabinet Balkenende IV en de afspraken in het kader van het ILG (2007 – 2013). Daarbij golden de richtinggevende rijksdoelstellingen uitgedrukt in de landelijke natuurdoelen uit de Beleidsnota 'Natuur voor mensen, mensen voor Natuur' (2000) en het Meerjarenprogramma voor de Agenda voor een Vitaal Platteland (2006). Deze natuurdoelen zijn in 2008 en 2009 vertaald in de nieuwe typologie van natuurtypen en beheertypen van de Index Natuur- en landschap, zoals afgesproken in de ILG-bestuursovereenkomsten tussen rijk en provincies.

4.1 Kwaliteitsborging EHS

Over de ontwikkeling en implementatie van de typologie van de natuurtypen en kwaliteitsborging in dat kader is in 2010 het volgende te melden.

De Index Natuur en Landschap: een typologie om de diversiteit aan natuur in Nederland uit te drukken, met 23 natuurtypen op het hoogste aggregatieniveau (17 voor natuur, 4 voor landschapselementen en 2 voor agrarisch natuur), onderverdeeld in 77 beheertypen: (47 voor natuurgebied, 20 voor landschapselementen, 5 voor agrarisch natuurgebied) vormt het inhoudelijk instrument voor de sturing van de natuurkwaliteit. Bovenop deze beheertypen is een toeslag voor recreatiebeheer mogelijk (zie figuur 8). De beschrijvingen van de natuurtypen, vooral bedoeld voor landelijke sturing en rapportage, zijn in 2010 – in afwachting van de decentralisatie van het natuurbeleid - nog niet officieel vastgesteld. De beheertypen - vooral bedoeld voor sturing, monitoring en evaluatie op gebiedsniveau - zijn op provinciaal niveau

vastgesteld in de Provinciale Natuurbeheerplannen.

Kwaliteitsbeoordeling: het ontwerp voor een systeem voor kwaliteitsbepaling en monitoring van de beheertypen is in 2010 grotendeels afgerond ten behoeve van de uitvoering van pilots en de voorbereiding van de implementatie door provincies in 2011. De coördinatie van de verdere ontwikkeling is opgepakt door de provincies. In deze systematiek wordt kwaliteit onderscheiden in drie klassen (goed, matig, slecht), gebaseerd op beoordeling van de voor elk beheertype relevante kwaliteitsbepalende factoren, zoals structuur, samenstelling van flora en fauna, abiotische condities en ruimtelijke samenhang.

Doorvertaling in beleid: provincies hebben de nieuwe typologie verwerkt in hun provinciale natuurbeheerplannen met daarin beheertypenkaarten en ambitiekaarten, conform het door de provincies landelijk opgezette Informatiemodel (IMNa).

Doorvertaling in maatregelen: de beheertypen van de Index Natuur en Landschap, zoals aangegeven in de provinciale beheertypenkaarten, vormen de basis voor de toekenning van beheersubsidies en zijn richtinggevend voor andere maatregelen voor kwaliteitsverbetering. De nieuwe provinciale subsidieregelingen voor beheer en kwaliteitsimpulsen, die in het Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer (SNL) zijn ontwikkeld, vervangen de Provinciale Subsidieregeling Natuurbeheer (P)SN en de Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (P)SAN. De regeling voor het agrarisch natuur- en landschapsbeheer is per 2010 in werking getreden, de overige regelingen per 2011.

Monitoring, rapportage en evaluatie: de natuurmonitoring wordt ingericht om te voorzien in informatie over de kwaliteit van beheertypen op gebiedsniveau. Het gaat hierbij om informatie over de kwaliteit van de beheertypen als geheel, en over de daarvoor sturende factoren. Vanwege de beperking van de kosten voor monitoring zal zoveel mogelijk gebruik worden gemaakt van bestaande monitoringsystemen en gegevensbronnen. In 2010 zijn enkele pilots uitgevoerd voor dit systeem en is verder veel energie gestoken in een goede aansluiting op de landelijke en gebiedsgerichte rapportages in het kader van Natura 2000.

Figuur 8. de landelijke natuurtypen van de Index Natuur en Landschap

(versie 15 juni 2009)

<u>Natuurtype</u>	<u>aantal beheertypen</u>
Natuurgebied	
1. Grootschalige, dynamische natuur	4
2. Rivieren	1
3. Beken en Bronnen	1
4. Stilstaande wateren	4
5. Moerassen	2
6. Voedselarme venen en vochtige heiden	6
7. Droge heiden	2
8. Open duinen	4
9. Schorren en Kwelders	1
10. Vochtige schraalgraslanden	2
11. Droge schraalgraslanden	1
12. Voedselrijke graslanden en akkers	6
13. Vogelgraslanden	2
14. Vochtige bossen	3
15. Droge bossen	2
16. Bossen met productiefunctie	2
17. Cultuurhistorische bossen	4
Landschapselementen	
1. Groen blauwe Landschapselementen	9
2. Historische gebouwen en omgeving	3
3. Aardwerken	1
4. Recreatieve landschapselementen	1
Agrarisch natuurgebied	
1. Agrarische faunagebieden	3
2. Agrarische floragebieden	2

4.2 Milieucondities

In de bestuursovereenkomsten van het ILG zijn met provincies afspraken gemaakt over het verbeteren van de milieucondities in de EHS. De bestrijding van de verdroging van natuurgebieden is daarbij het belangrijkste. In de periode 2007-2013 wordt in meer dan 70.000 ha natuur gewerkt aan het verbeteren van de hydrologische situatie. Het betreft hier gebieden uit de zogeheten TOP-lijsten voor verdrogingbestrijding. Hierover is de Tweede Kamer in 2007 geïnformeerd (TK 30800-XIV, nr. 143 en TK 31200-XIV, nr.9). Op verzoek van de

Tweede Kamer (Motie Koppejan / Jacobi: TK 30800-XIV, nr. 93) zijn de TOP-lijsten eind 2007 formeel vastgesteld.

Naast, en deels in samenhang met, de aanpak van verdroogde natuurgebieden zijn in de ILG-bestuursovereenkomsten ook bron- en effectgerichte maatregelen tegen verzuring en vermesting overeengekomen (meer dan 30.000 ha).

Het terugdringen van de verdroging vraagt een aantal maatregelen waarvoor besluiten op verschillende bestuurlijke niveaus noodzakelijk zijn. Dat vraagt goede afstemming, goede verantwoordelijkheidsverdeling en enige tijd. De realisatie van de maatregelen loopt nu enigszins achter. Uit de Voortgangsrapportage Verdrogingsbestrijding (2010) blijkt dat de provincies verwachten dat zij in veel gevallen de gewenste doelen tijdig zullen realiseren en dat de realisatie van de maatregelen vanaf 2010 sneller zal verlopen.

De TOP gebieden die liggen in de Natura 2000 gebieden verdienen extra aandacht. Daartoe is recent nog de 'Strategie Water en Natura 2000' opgesteld (TK 30654, nr. 51), waarin de lijnen zijn beschreven waarlangs de verdroging in samenhang met het waterbeleid en de Kaderrichtlijn Water moet worden aangepakt zijn. Voor het oplossen van de verzuring en vermesting is de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) in ontwikkeling, kern van de aanpak vraagt ook om het snel oplossen van de verdroging.

4. 3 Oordeel kwaliteit EHS

Het streven is om het nieuwe sturingssysteem voor natuurkwaliteit opgesteld door het rijk, de provincies en de terreinbeherende organisaties, met inbegrip van het nieuwe kwaliteitsbeoordelingssysteem, in 2011 verder af te ronden en vervolgens in te voeren.

Vooralsnog kan alleen een beeld worden geschetst van de kwaliteit van de Nederlandse natuur op basis van de indicatoren ontleend aan de Natuurbalans van het Planbureau voor de Leefomgeving en de EL&I-begroting. Dit is uitgewerkt in paragraaf 7.2.

Ten aanzien van het verbeteren van de noodzakelijke milieucondities voor de EHS zijn in 2009 enkele projecten uitgevoerd. Hoewel het realisatietempo van de te nemen maatregelen wat achter loopt, zijn provincies optimistisch over tijdige realisatie van de gewenste doelen binnen de ILG-periode (2007-2013).

5. Samenhang EHS

Een belangrijke opgave in het EHS-beleid is het versterken van de samenhang binnen het netwerk. Een samenhangende EHS is noodzakelijk om de achteruitgang van de biodiversiteit een halt toe te roepen en vervolgens te kunnen versterken. Om een samenhangende EHS te realiseren wordt ingezet op de verbinding van de EHS met de (agrarische) omgeving (5.1). Ook is het zoveel mogelijk wegwerken of verminderen van barrières als gevolg van de infrastructuur van belang (5.2). Tenslotte dragen de grote wateren in belangrijke mate bij aan het versterken van de EHS als samenhangend netwerk (5.3).

5.1 Robuuste verbindingen

Het kabinet heeft in het regeerakkoord van september 2010 de robuuste verbindingen geschrapt. Zij maken niet langer onderdeel uit van de EHS en de aanleg ervan vindt niet langer plaats. Binnen de herijking van de EHS wordt gekeken hoe de samenhang van het netwerk, zonder verbindingen, toch kan worden bewaakt. Met het schrappen van robuuste verbindingen vindt een verschuiving plaats naar de inzet op een compactere EHS die verbonden is met de (agrarische) omgeving. Op 31 december 2010 was van de robuuste verbindingen 2150 ha verworven, 700 ha ingericht en 800 ha in beheer.

5.2 Oplossen knelpunten natuur en infrastructuur

Meerjarenprogramma Ontsnippering (MJPO)

Via het interdepartementale Meerjarenprogramma Ontsnippering (MJPO) van de ministeries Infrastructuur en Milieu en Economische Zaken, Landbouw & Innovatie worden de belangrijkste barrières aangepakt tussen de EHS en de bestaande rijksinfrastructuur (weg, water, spoor). Het MJPO is in 2004 aan de Tweede Kamer aangeboden en in 2005 met de Kamer besproken (TK 29652, nrs 1-2). In 2018 moeten meer dan 200 knelpunten zijn opgelost. Dit gebeurt door middel van de aanleg van ecoducten, faunatunnels en andere faunavoorzieningen. De algehele coördinatie van het programma ligt bij Rijkswaterstaat. Het programma voorziet in een gebiedsgerichte aanpak onder regie van de provincies. Het MJPO heeft alleen betrekking op de bestaande infrastructuur. Voor nieuw aan te leggen infrastructuur hanteert het rijk het beleid dat al bij de aanleg zo veel mogelijk rekening wordt gehouden met ecologische vereisten.

Na een aantal jaren van voorbereiding en aanloop, is de uitvoering van het programma de afgelopen jaren op gang gekomen. In 2010 vonden enkele ontwikkelingen plaats die van invloed zijn op de organisatie en resultaten van het MJPO:

Herziene knelpuntenlijst

In 2010 werd een herziene knelpuntenlijst vastgesteld. Deze bevat nu 215 knelpunten. In het Bestuurlijk Overleg Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (BO MIRT) is de lijst in het voorjaar definitief vastgesteld.

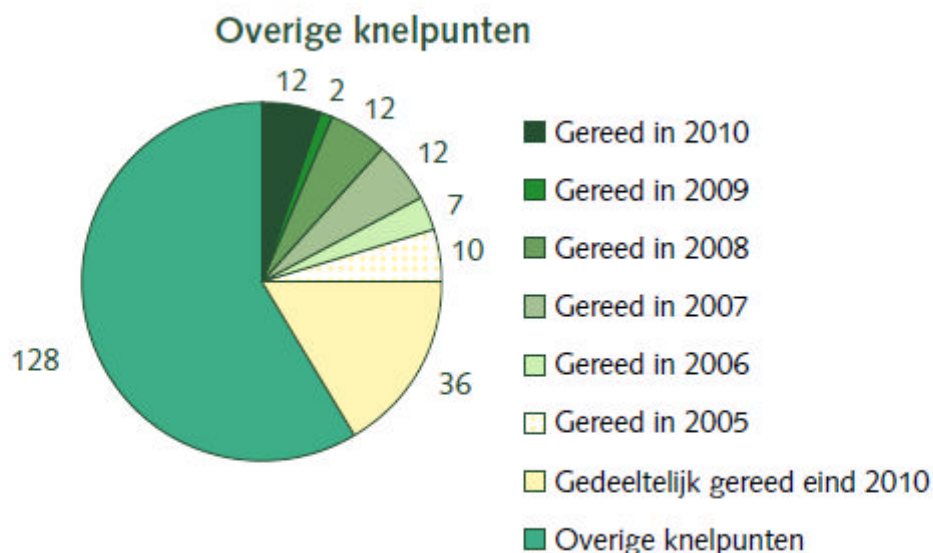
Programmering

Alle provinciale MJPO-platforms hebben na de herziening van de knelpuntenlijst een prioritering voor de verschillende maatregelen en een bijbehorende programmering ingediend. Het coördinatiepunt MJPO heeft daar één programmeringvoorstel van gemaakt, dat in het najaar 2010 door het BO MIRT is geaccordeerd.

Regeerakkoord

Als gevolg van het regeerakkoord, zijn de robuuste verbindingen geschrapt. Dit betekent dat de MJPO knelpunten binnen de robuuste verbindingen niet langer gefinancierd worden door het rijk.

Figuur 9 geeft een overzicht van de voortgang, op basis van het Jaarverslag 2010 van het MJPO. Hieruit blijkt dat op 31 december 2010 van de 215 knelpunten er 36 gedeeltelijk en 55 geheel waren opgelost.

Figuur 9. Stand van zaken MJPO per 31-12-2010 (Bron: Jaarverslag MJPO 2010)

In figuur 10 is te zien welke knelpunten zijn opgenomen in het MJPO en welke reeds (gedeeltelijk) zijn opgelost.

Stand van zaken eind 2010

Figuur 10

Prioritaire knelpunten binnen MJPO

In de uitgangspuntennotitie van de Tweede Kamer wordt een overzicht gevraagd van de voortgang bij veertien knelpunten die in het MJPO zijn benoemd als prioritair. Figuur 11 biedt het gevraagde overzicht.

Figuur 11. Stand van zaken prioritaire knelpunten, 31 december 2010 (bron: Jaarverslag MJPO 2010/ programmering MJPO 2009-2013). De eerste kolom verwijst, conform de annotatie in het MJPO, naar de betrokken provincie en het nummer van het betreffende knelpunt.

Nummer	Provincie	Naam	Locatie	Voorzieningen	Status knelpunt eind 2010	Onderdeel
FL2	Flevoland	Ooievaarsplas /Lepelaarstocht	A6, spoorlijn Lelystad-Almere	o.a. Stenen Stobbenwal	Gedeeltelijk gereed	Wegen, Spoor
GE1	Gelderland	Midden-Veluwe	A1, spoorlijn Apeldoorn-Amersfoort	ecoduct, faunabuizen, aanpassing tunnel en viaduct	Gedeeltelijk gereed	Wegen, Spoor
GE3	Gelderland	Kabeljauw	A50 (nabij Wolfheze)	ecoduct	In voorbereiding	Wegen
LI5	Limburg	Zaarderheike	A67, A73, spoor	o.a. ecoduiker, kleine faunapassages, dassentunnels	In verkenning	Wegen, Spoor
LI19	Limburg	Nagelbeek	A76, spoorlijn Sittard-Heerlen	(uitbreiding) onderdoorgang	In voorbereiding	Wegen, Spoor
LI21	Limburg	Beneden-Geuldal	A2, A79 spoorlijn Maastricht -Sittard/ Maastricht -Heerlen, Julianakanaal	o.a. ecoduct, faunauittreedpunt, ecoduiker, aanpassen brug	Gedeeltelijk gereed	Wegen, Spoor, Water
NB1	Noord-Brabant	De Mortelen	A2, spoorlijn Den Bosch-Eindhoven	o.a. ecoduct, klein faunatunnel	Gedeeltelijk gereed	Wegen, Spoor
NB5	Noord-Brabant	Beekdal van de Reusel	A58	kleine faunatunnel	Gereed	Wegen
NB6	Noord-Brabant	Kerkeindse heide	A58 / N65, Wilhelminakanaal	kleine faunatunnels, aanpassing duiker	Gereed	Wegen, Water
NB 7	Noord Brabant	Groote heide	A67	ecoduct, kleine faunatunnels, aanpassen viaduct, faunauittreedpunt	Gedeeltelijk Gereed	Wegen
NB9	Noord-Brabant	Leenderbos - De Kempen	N69	kleine faunatunnels, kleinwildrasters, ecoduct, ecoduiker	Gereed	Wegen
NH1	Noord-Holland	Bosberg	A27, spoorlijn Utrecht - Hilversum	ecoduct	In voorbereiding	Wegen, Spoor
UT1	Utrecht	Doorn	A12, spoorlijn Utrecht - Arnhem, gemeentelijke weg	kleine en grote faunatunnels, ecoduct, vlermuiskelder	In uitvoering	Wegen, Spoor
UT3	Utrecht	Huis ter Heide	A28, spoorlijn Zeist-Amersfoort, N237, N224	ecoduct	In voorbereiding	Wegen

5.3 Grote wateren

Alle grote wateren (Noordzee, Waddenzee, IJsselmeer, Zuidwestelijke Delta en de grote rivieren) maken deel uit van de EHS. Zij zijn geen onderdeel van de beoogde EHS op het land van 728.512 ha, maar vormen gezamenlijk een oppervlakte van meer dan 6 miljoen ha (bestaande) natuur. In de Nota Ruimte, in een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB Ruimte) en in het Nationaal Waterplan is weergegeven hoe de bescherming van de natuur in deze gebieden wordt vormgegeven.

Noordzee

Voor de Noordzee is het kabinetsbeleid zowel gericht op het versterken van de ecologische veerkracht als op het op duurzame en samenhangende wijze behouden en versterken van andere functies op de Noordzee. Het gehele Nederlandse deel van de Noordzee is een kerngebied van de Ecologische Hoofdstructuur. Ter vervanging van de Nota Ruimte is het beleid voor de Noordzee vastgelegd in het Nationaal Waterplan, dat eind 2009 definitief is vastgesteld. In december 2008 heeft de aanmelding van vier mariene Habitatrichtlijngebieden bij de Europese Commissie plaatsgevonden, in casu de uitbreiding van de Noordzeekustzone vanaf Bergen, de Vlake van de Raan, de Doggersbank en de Klaverbank. Deze gebieden zijn in februari 2010 op een communautaire lijst geplaatst. Op 14 maart 2011 zijn de Noordzeekustzone en de Vlake van de Raan aangewezen als Natura 2000-gebieden, respectievelijk een Vogel- en Habitatrichtlijngebied en een Habitatrichtlijngebied. Nadat de Natuurbeschermingswet 1998 en de Flora- en Faunawet in het Nederlands deel van het Continentale Plat van de Noordzee (naar verwachting in 2012) van toepassing zullen zijn verklaard, is het mogelijk dat aanwijzingsbesluiten over Natura 2000-gebieden in de Noordzee buiten de 12 mijlszone worden genomen. Naar verwachting zullen in 2012 de Natura 2000 gebieden Doggersbank, Klaverbank en Friese Front als een Natura 2000-gebied worden aangewezen. In 2012 moeten op grond van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM) de initiële beoordeling, de beschrijving van de goede milieutoestand en bijbehorende doelen en indicatoren worden vastgesteld voor de Noordzee in 2020. Het daarvoor benodigde maatregelenpakket moet in 2015 worden ingediend en ten uitvoer worden gebracht. In relatie tot de KRM wordt nader invulling gegeven aan het gebruik van de zee zonder dat dit afbreuk doet aan de goede milieutoestand. Uitgangspunten daarbij zijn de toepassing van de ecosysteembenadering en het voorzorgbeginsel: kern is dat wordt uitgegaan van wat het ecosysteem aankan. Gezien de nieuwe beleidskeuzes voor de Noordzee in het Nationaal Waterplan (zoals windparken op zee en het Deltaprogramma) en de aanwijzing van Natura 2000-gebieden langs de kust zal het herziene Integraal Beheerplan Noordzee 2015 in de tweede helft van 2011 worden vastgesteld.

Waddenzee

De hoofddoelstelling voor de Waddenzee is de duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en behoud van het unieke open landschap. Deze doelstelling is nader uiteengezet in de PKB Derde Nota Waddenzee uit 2006 (TK 26431, nr. 95). Met de ondertekening van het convenant voor het Beheer- en Ontwikkelplan 'Leven in de Wadden' (30 mei 2009) zijn de koers en opgaven vastgesteld. Het beheerplan en het

maatregelenpakket worden nu verder uitgewerkt. Met de ondertekening van het convenant 'Transitie mosselsector en natuurherstel Waddenzee' (21 oktober 2008) is het proces naar duurzame mosselzaadvisserij en natuurherstel in de Waddenzee in gang gezet. In juni 2009 is door de Unesco de status Werelderfgoed aan de Waddenzee toegekend.

IJsselmeergebied

In het IJsselmeergebied is het beleid gericht op het borgen van de veiligheid en de zoetwatervoorziening, en op behoud en versterking van het gebied als grootschalig open gebied met bijzondere waarden van natuur, landschap en cultuur. Het beleid voor het IJsselmeergebied is verankerd in het Nationaal Waterplan en de daarbij horende Beleidsnota IJsselmeergebied (december 2009). Het kabinet heeft in de zogenaamde RAAM-brief (Randstad-besluiten Amsterdam-Almere-Markermeer) de ambitie uitgesproken voor een drievoudige schaa sprong voor natuur en water (groen/blauw), de bereikbaarheid en de verstedelijking in het gebied Amsterdam – Almere - Markermeer. In 2012 is er besluitvorming over de bereikbaarheid en de verstedelijking. Behoud en ontwikkeling van de natuurwaarden is hierbij een belangrijke randvoorwaarde.

Zuidwestelijke Delta

Ook in de Zuidwestelijke Delta streeft het kabinet een integrale aanpak na van economie, veiligheid, natuur, landschap en cultuurhistorie. Mede met behulp van de Deltaraad wordt gewerkt aan het verder versterken van dit gebied, ook in ecologisch opzicht.

Grote rivieren

De Nederlandse rivieren herbergen veel ecologische waarden en leveren gezien hun ligging een belangrijke bijdrage aan de EHS als ecologisch netwerk. Naast veiligheid en waterberging, is daarom ook natuur van belang in het (rijks)beleid voor de rivieren. Het beleid voor hoogwaterveiligheid en Ruimtelijke kwaliteit voor de Rijntakken is uitgewerkt in de PKB Ruimte voor de rivier (TK 30080, nr. 23) en voor de Maas in de integrale verkenning voor de Maas (IVM). Sinds 2001 heeft het programma 'Ruimte voor de rivier' de status groot project. In 2010 is de zeventiende en meest recente voortgangsrapportage over dit groot project naar de Tweede Kamer gestuurd (TK 30080, nr. 51).

Over de hierboven beschreven onderdelen van de grote wateren wordt de Tweede Kamer via de reguliere kanalen geïnformeerd.

Van groot belang voor het effectief functioneren van de grote wateren in het netwerk EHS, is de kwaliteit van het water. Maatregelen die genomen worden in het kader van de Europese Kaderrichtlijn Water zullen ook de kwaliteit van de EHS aanzienlijk bevorderen.

Belangrijke ontwikkelingen in 2008 waren het verschijnen van het advies van de Deltacommissie (TK 31710, nr.1) en het ontwerp van het Nationaal Waterplan (TK 31710, nr. 3). Het belang van de grote wateren voor de natuur komt hierin nadrukkelijk aan bod.

Naast de in deze paragraaf beschreven grote wateren in de bestaande natuur, wordt in en rond de grote rivieren, het IJsselmeer, de Zuidwestelijke Delta en in Noord-Nederland ook nieuwe natuur ontwikkeld. De realisatie hiervan is beschreven in paragraaf 3.4 van deze rapportage.

5.4 Oordeel samenhang EHS

Een samenhangende EHS is nodig om de achteruitgang van de biodiversiteit tegen te gaan en de biodiversiteit te versterken. Om deze samenhang te bereiken wordt met het MJPO ingezet op het oplossen van knelpunten tussen natuur en infrastructuur en ook dragen de grote wateren in belangrijke mate bij aan de samenhang van de EHS.

Met het schrappen van de robuuste verbindingen vindt een verschuiving plaats naar de inzet op een compactere EHS die verbonden is met de (agrarische) omgeving. Het PBL zal de uiteindelijke afspraken tussen rijk en provincies over de herijking van de EHS beoordelen op de effecten voor de biodiversiteit.

6. Planologische bescherming EHS

Een afdoende planologische bescherming van de EHS is essentieel voor het succesvol realiseren ervan.

6.1 Stelsel van planologische doorwerking en bescherming

De Wet ruimtelijke ordening (Wro) vormt de juridische basis voor de planologische doorwerking en bescherming van de EHS. Kern van de Wro is dat overheden vooraf kenbaar maken wat hun belangen zijn en met welke instrumenten ze die willen borgen. Daarnaast is de Wro gericht op een scheiding van beleid en normstelling. Ruimtelijk beleid wordt vastgelegd in een structuurvisie. Die structuurvisie wordt voorzien van een realisatieparagraaf, waarin aangegeven wordt welke instrumenten worden ingezet om de beleidsdoelen uit de structuurvisie te bereiken. In te zetten instrumenten zijn bijvoorbeeld financiële regelingen, het maken van bestuurlijke afspraken of het stellen van algemene regels via een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB, rijk) of een verordening (provincie).

De Nota Ruimte, in 2010 de vigerende beleidsmatige basis voor de EHS, heeft onder de Wro de status van structuurvisie. De nota Realisatie Nationaal Ruimtelijk Beleid (Kamerstuk 31500, nr.1), is de bijbehorende realisatieparagraaf.

De planologische doorwerking van de EHS moet gestalte krijgen door opname van de EHS in provinciale structuurvisies, provinciale verordeningen en gemeentelijke bestemmingsplannen.

Voor de planologische bescherming van de EHS geldt sinds het verschijnen van de Nota Ruimte het zogenoemde 'nee, tenzij'-regime: binnen gebieden waar dit regime van kracht is, zijn nieuwe plannen, projecten of handelingen niet toegestaan, indien deze de wezenlijke kenmerken of waarden van het gebied significant aantasten, tenzij er geen reële alternatieven zijn en er sprake is van redenen van groot openbaar belang. Wanneer een project, plan of handeling volgens dit principe toegestaan is, dienen de negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden zoveel mogelijk te worden weggenomen (mitigatie); resterende negatieve effecten moeten gecompenseerd worden. In de Nota Ruimte heeft het rijk de andere overheden gevraagd om in hun beleid rekening te houden met dit beschermingsregime.

6.2 Ontwikkelingen 2010

In 2010 hebben zich de volgende relevante ontwikkelingen voorgedaan.

- Er is een wijziging van de Wro voorbereid, die het mogelijk maakt dat provincies taken op ruimtelijk gebied in medebewind kunnen uitvoeren.
- De Minister van Infrastructuur en Milieu heeft aangekondigd het ruimtelijk beleid en mobiliteitsbeleid te actualiseren (Kamerstuk 32500-XII, nr. 55). Die actualisatie heeft inmiddels geleid tot de Structuurvisie Infrastructuur

en Ruimte (Kamerstuk 32660, nr. 17) en een aangepaste AMvB Ruimte. De Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) zal, na vaststelling, de Nota Ruimte vervangen. De ontwerp-AMvB Ruimte, die op 11 juli 2011 aan beide Kamers is aangeboden, bevat regels voor de planologische begrenzing en bescherming van de EHS.

- In 2009 en 2010 is door onderzoeksinstituut Alterra een onderzoek uitgevoerd naar de doorwerking van de EHS in gemeentelijke bestemmingsplannen. Dit onderzoek is door toenmalig minister Verburg aan de Kamer toegezegd tijdens het AO van 27 november 2008 over de voortgangsrapportage 2007 in het kader van de EHS als Groot Project. Onderzocht is op welke wijze gemeenten de EHS in hun bestemmingsplannen verankeren, welke problemen ze daarbij tegenkomen en wat mogelijke oplossingen zijn voor die problemen. Het onderzoek heeft een 'gereedschapskist' opgeleverd met instrumenten waarmee gemeenten de EHS in hun bestemmingsplannen kunnen beschermen. Het onderzoeksrapport is beschikbaar op de website van Alterra (Alterra-rapport 2123).

6.3 Stand van zaken verankering door provincies

Alle provincies hebben de begrenzing en bescherming van de EHS verankerd in hun beleid. Mede door de inwerkingtreding van de Wro in 2008 hebben veel provincies in de afgelopen jaren hun ruimtelijk beleid herzien. Bij de herziening van het ruimtelijk beleid wordt in de meeste gevallen ook de begrenzing van de EHS kritisch bekeken en indien nodig aangepast. Een flink aantal provincies heeft in 2010 een nieuwe structuurvisie en een Provinciale Ruimtelijke Verordening vastgesteld of heeft daartoe de voorbereidingen getroffen.

Per provincie wordt in onderstaande tabel de stand van zaken weergegeven van de planologische verankering van de EHS per 31 december 2010. De gegevens in de tabel hebben betrekking op de EHS exclusief de in het regeerakkoord geschrapte robuuste verbindingen.

Provincie	EHS begrensd	EHS beschermd*	Opmerkingen
Groningen	Ja	Ja	-
Fryslân	Ja	Ja	In 2010 is herbegrenzing van de EHS en veiligstelling in een provinciale ruimtelijke verordening voorbereid.
Drenthe	Ja	Ja	In 2010 is een nieuwe structuurvisie vastgesteld en zijn een herijking van de EHS en een provinciale ruimtelijke verordening voorbereid.
Overijssel	Ja	Ja	-
Gelderland	Ja	Ja	-
Flevoland	Ja	Ja	-
Utrecht	Deels	Ja	Een klein gedeelte van de taakstelling voor nieuwe natuur is nog niet begrensd. Vanaf 2010 is een nieuwe structuurvisie in voorbereiding, waarin

			de begrenzing wordt gecompleteerd.
Noord-Holland	Ja	Ja	In 2010 zijn een rapport over de herijking van de EHS, een nieuwe structuurvisie en een provinciale ruimtelijke verordening vastgesteld.
Zuid-Holland	Ja	Ja	In 2010 zijn een nieuwe structuurvisie en een provinciale ruimtelijke verordening vastgesteld.
Zeeland	Ja	Ja	-
Noord-Brabant	Ja	Ja	In 2010 zijn een nieuwe structuurvisie en een provinciale ruimtelijke verordening vastgesteld.
Limburg	Ja	Ja	De herziening van de nota natuur en landschapsbeheer heeft niet geleid tot een grootschalige herbegrenzing van de EHS.

Figuur 12. Planologische verankering EHS door provincies per 31 december 2010. Bron EL&I/Provincies 2011 .

* Bescherming via een 'nee, tenzij' –formulering of een vergelijkbaar regime.

Uit figuur 12 en de vigerende ruimtelijke plannen van de provincies kunnen de volgende conclusies getrokken worden:

- De EHS is in alle provincies begrensd.
- In alle provincies wordt de EHS beschermd via het 'nee, tenzij'-principe of een vergelijkbaar beschermingsregime. Nagenoeg alle provincies kiezen daarvoor het instrument van de Provinciale Ruimtelijke Verordening. Voor de bescherming van de EHS geldt dat provincies in de vertaling naar hun beleid hun eigen accenten hebben gelegd (regionaal maatwerk), waardoor hierin nuanceverschillen bestaan tussen provincies onderling.
- Een groot aantal provincies heeft de begrenzing van de EHS tegen het licht gehouden, of is daar nog mee bezig, al dan niet in het kader van het opstellen van een nieuwe structuurvisie. Herbegrenzing (op basis van de Spelregels EHS) gebeurt om de ruimtelijke samenhang te versterken, om de ambities af te stemmen op de beschikbare middelen, om realisatiekansen te vergroten en om in te spelen op ruimtelijke ontwikkelingen.

6. 4 Oordeel planologische bescherming

Uit de inventarisatie van de doorvertaling van het rijksbeleid voor de EHS in provinciaal beleid, is op te maken dat de EHS door provincies over het algemeen conform het beoogde rijksbeleid is verankerd.

Het feit dat veel provincies herbegrenzings van de EHS uitvoeren, geeft aan dat de ontwikkelingsgerichte benadering van de EHS, zoals in de Nota Ruimte gepresenteerd, door provincies in praktijk wordt gebracht.

'Ontwikkelingsgericht' kan daarbij zowel betrekking hebben op de ecologische ontwikkeling van de EHS als op andere ruimtelijke ontwikkelingen.

Met de provinciale Verordeningen Ruimte hebben de provincies een stevig instrument in handen om de planologische doorwerking van de EHS verder gestalte te geven richting gemeentelijke bestemmingsplannen. Provincies en gemeenten kunnen zich voor een goede de planologische doorwerking laten

inspireren door de resultaten van het onderzoek door Alterra naar de doorwerking van de EHS in bestemmingsplannen.

7. Beoogde effecten van de EHS

In dit hoofdstuk wordt de EHS geplaatst in de context van het nationale en internationale biodiversiteitsbeleid (7.1). De effecten van het EHS-beleid tot dusverre worden op basis van een aantal indicatoren in kaart gebracht (7.2), waarna er een oordeel over wordt gegeven (7.3).

7.1 Plaats EHS in biodiversiteitsbeleid

Het hoofddoel van het Nederlandse natuurbeleid is behoud, herstel en duurzaam gebruik van biodiversiteit. Daarmee sluit Nederland aan bij internationaal vastgestelde afspraken die zijn vertaald in de nota 'Natuur voor Mensen, mensen voor Natuur' (2000) en de LNV en EL&I begroting: het zekerstellen in 2020 van de condities van instandhouding voor alle in 1982 van nature in Nederland voorkomende soorten (en populaties).

Het Nederlandse beleidsdoel sluit tevens aan bij meer recent vastgestelde internationale doelen. Partijen van het Biodiversiteitsverdrag hanteren nu het doel om in de periode 2010-2020 de wereldwijde achteruitgang van biodiversiteit tot staan te brengen. Op EU-niveau (Milieuraad en Europese Raad) is voor biodiversiteit binnen de EU als doel vastgesteld het biodiversiteitverlies en de achteruitgang van ecosystemendiensten in de EU uiterlijk in 2020 tot staan te brengen en, voor zover dit haalbaar is, ongedaan te maken.

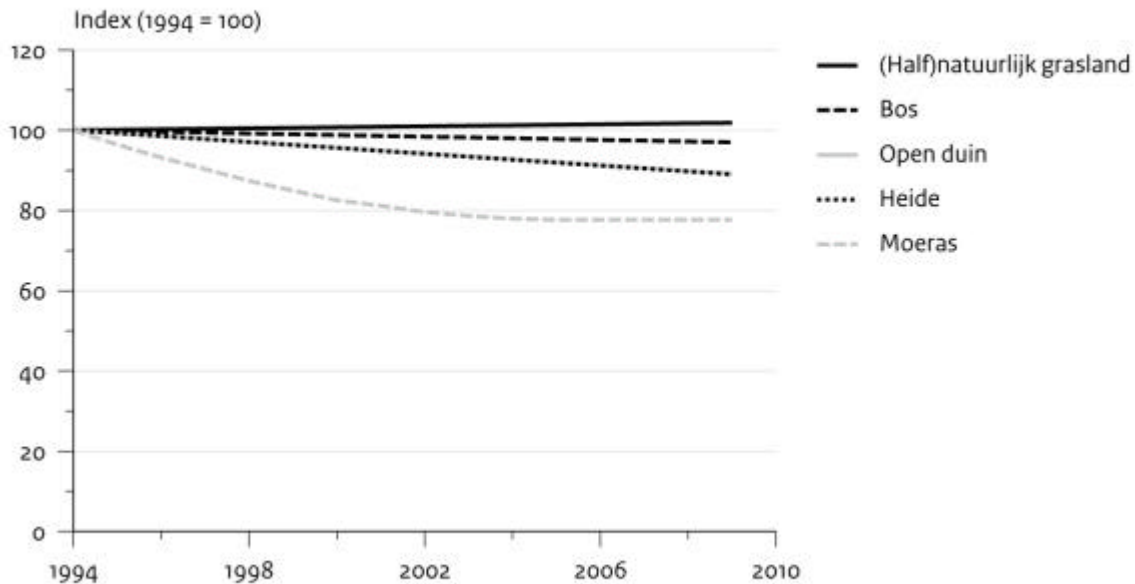
De EHS is binnen het Nederlandse biodiversiteitsbeleid een belangrijk instrument om het teruglopen van de biodiversiteit een halt toe te roepen en herstel te bereiken. De EHS herbergt een relatief groot deel van de Nederlandse biodiversiteit. Zo bleek 83% van de leefgebieden van de zeldzame soorten van vijf verschillende soortgroepen (vaatplanten, paddenstoelen, libellen, zweefvliegen en bijen) goed door de EHS te worden gedekt (JAGERS OP AKKERHUIS ET AL. 2007). Een van de bouwstenen voor het beleidsconcept EHS is de 'eilandtheorie' van McArthur en Wilson. Achterliggende gedachte bij deze theorie is dat hoe verder een eiland af ligt van het vaste land, hoe minder soorten er zullen voorkomen. Onder andere bereikbaarheid is dus belangrijk voor het behoud van biodiversiteit, maar ook dat leefgebieden voldoende groot zijn.

7.2. Stand van de natuur in 2009

Op basis van een aantal voor de EHS relevante indicatoren, wordt in deze paragraaf een kort beeld geschetst van de stand van de natuur. De bronnen die gebruikt zijn voor deze indicatoren zijn grotendeels ontleend aan de Balans voor de Leefomgeving 2010 (of achtergronddocumenten daarvan) van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en aan de effectindicatoren uit de EL&I-begroting. Voor een uitgebreid overzicht van de stand van zaken in de Nederlandse natuur, wordt verwezen naar de Balans voor de Leefomgeving 2010 die op 14 september 2010 aan de Tweede Kamer is aangeboden.

Over de effecten van de herijking van de EHS heeft het PBL in 2011 een 'quick scan' uitgebracht waarin verschillende scenario's voor de herijking worden beoordeeld (TK 30825, nrs 69 en 73). Ook de uiteindelijke afspraken met de provincies over de herijking van de EHS zullen door het PBL worden beoordeeld op effecten voor de biodiversiteit.

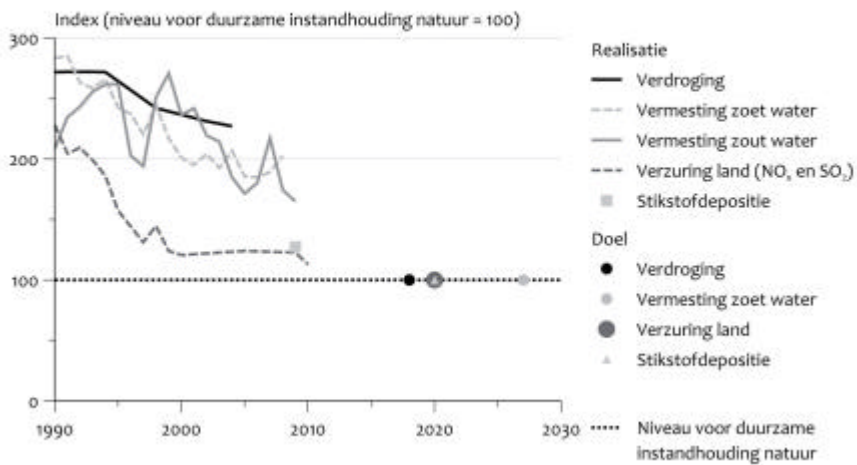
Natuurkwaliteit

Figuur 13. Natuurkwaliteit lokaal 2000-2005 Bron: Planbureau voor de Leefomgeving (2010)

Uit figuur 13 blijkt dat ongeveer 40% van het natuurareaal op het land een redelijke tot goede natuurkwaliteit heeft, afgemeten aan het voorkomen van (doel)soorten. Zoals bovenstaande figuur laat zien is de afname van de gemiddelde natuurkwaliteit van moerassen gestopt. De afname van de gemiddelde natuurkwaliteit van graslanden en bossen is al voor 1994 gestopt. In heide- en openduingebieden neemt de biodiversiteit nog steeds af. Momenteel zijn er geen vergelijkbare cijfers van het agrarisch gebied omdat integrale monitoring daar ontbreekt. Uit bestaande metingen blijkt dat planten en dieren van het agrarisch gebied, net als in heel Europa, onder druk staan. Zo zijn de aantallen van vogels van het agrarische, open landschap in Nederland sinds 1990 met circa 20% afgenomen (PBL, 2009). Met het verdwijnen van de gronden die niet in agrarisch gebruik zijn - zoals halfnatuurlijke landschapselementen, kleine bosjes, houtwallen, heggen en (ruige) perceelsranden - verdwijnt leefgebied voor wilde planten en dieren (Opdam et al., 2000, Geertsema, 2002). Sinds 2010 is het SNL voor het agrarische beheer van start gegaan, de effecten daarvan zijn na deze korte termijn lastig te beoordelen. Wel is er ingezet op een effectiever agrarisch natuurbeheer, onder andere door het aanwijzen van gebiedscoördinatoren en het gebruik van collectieven.

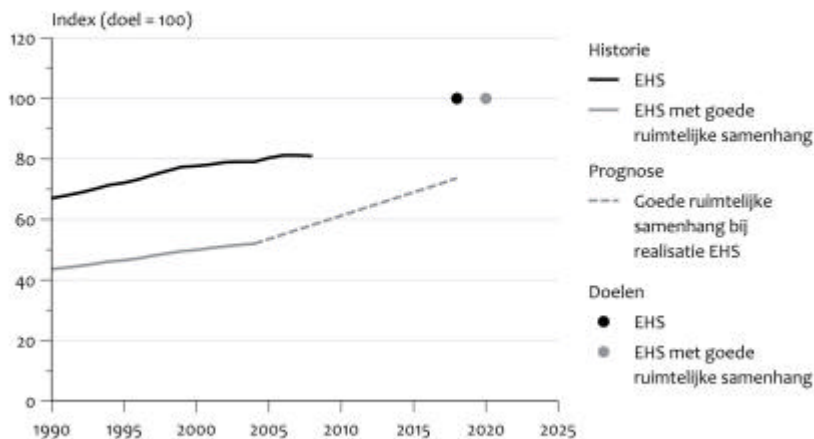
Milieudruk op natuur

Figuur 14. Milieudruk op natuur. Bron: Planbureau voor de Leefomgeving (2010)

Bovenstaande figuur laat zien dat sinds de invoering van de EHS in 1990 de milieudruk op de natuur behoorlijk is verminderd; de milieuocondities zijn verbeterd. Enerzijds is dat het gevolg van de effecten van het generieke milieubeleid. Anderzijds zijn in het kader van het EHS-beleid gebiedsgerichte maatregelen genomen ter bestrijding van verdroging, vermisting en verzuring. De aanvankelijke daling van de milieudruk heeft zich de afgelopen jaren niet doorgezet.

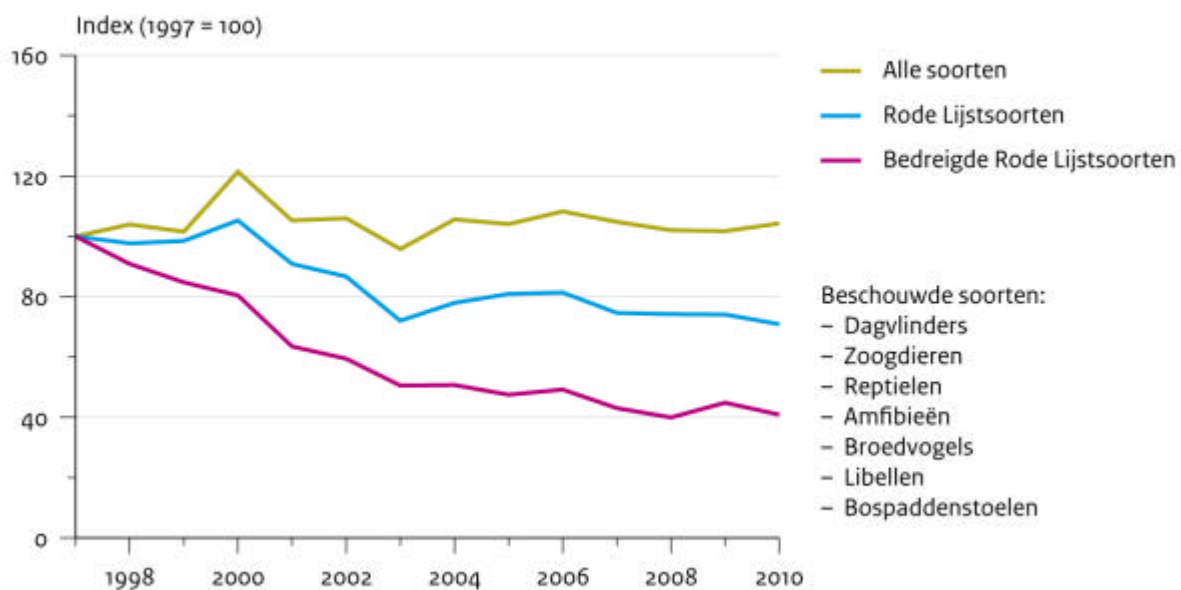
Oppervlakte EHS en ruimtelijke samenhang

Figuur 15. Oppervlakte EHS en ruimtelijke samenhang. Bron: Planbureau voor de Leefomgeving (2010).

Een van de bedreigingen voor de biodiversiteit in Nederland is de versnippering van natuurgebieden. Die druk is groot. Zo heeft Nederland de grootste snelwegendichtheid van Europa. Figuur 15 laat echter zien dat sinds 1990 een verbetering is optreden in de ruimtelijke condities. De figuur geeft echter ook weer dat het de komende jaren een uitdaging wordt om niet alleen de EHS in kwantiteit te realiseren maar dat ook hard gewerkt moet worden aan de ruimtelijke samenhang. Door het aaneengesloten zijn van kerngebieden en het Meerjarenprogramma Ontsnippering moet deze ruimtelijke samenhang van de natuur de komende jaren verder toenemen (hoofdstuk 5).

Populatieomvang soorten

Figuur 16. Recente trends van een aantal groepen diersoorten (dagvlinders, broedvogels, zoogdieren, amfibieën en reptielen). Bron: CBS, PGO's, NEM, 2011

Het rijk streeft naar zekerstelling van de biodiversiteit en heeft dat ondermeer vertaald naar stabilisatie en vermindering van het aantal bedreigde soorten in ons land in 2020. Van alle groepen inheemse soorten waarvoor daadwerkelijk Rode Lijsten zijn opgesteld, blijkt in totaal 52% van de soorten bedreigd te zijn (i.e. met de status "verdwenen", "ernstig bedreigd", "bedreigd", "kwetsbaar" of "gevoelig"). Sinds 1990 zijn er meer soorten op de rode lijsten terecht gekomen en is het aantal bedreigde soorten toegenomen. Waar gemiddeld over alle soorten de achteruitgang is gestopt, blijken de populaties van soorten van de Rode Lijst nog steeds in omvang achteruit te gaan. Die afname in populatieomvang is het sterkst in de categorie 'bedreigde' Rode Lijst Soorten.

7.3 Oordeel over de effecten van het EHS-beleid

Sinds de invoering van de EHS in 1990 is een aantal belangrijke stappen gezet in het beschermen en uitbreiden van de natuur in Nederland en daarmee in behoud en herstel van de biodiversiteit. Het areaal natuur is na een jarenlange afname in 1990 voor het eerst weer gaan groeien. Daarbij wordt zichtbaar dat er verbeteringen nodig zijn in de kwaliteit die de natuur in de verschillende provincies heeft. Hier is een relatie te leggen met de milieuecondities die zeer bepalend zijn voor de kwaliteit in een gebied. De milieuecondities zijn vanaf de jaren negentig aanzienlijk verbeterd en daarmee is de milieudruk verminderd. Echter, de aanvankelijke daling van de afgelopen jaren heeft zich de afgelopen jaren niet doorgezet. Ook de natuurkwaliteit is voor een aantal typen natuur verbeterd.

8. Financiën

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de financiële middelen die in 2010 aan de EHS zijn besteed. De bedragen in de paragrafen 8.1, 8.2 en 8.3 zijn gelieerd aan de prestaties die vermeld staan in de achtereenvolgende hoofdstukken 3 (omvang), 4 (kwaliteit) en 5 (samenhang). In de ILG bestuursovereenkomsten tussen rijk en provincies is afgesproken dat provincies alleen bij de Mid Term Review in 2009 en het eindverslag in 2013 informatie over de bijdragen van provincies en derden aan het rijk aanleveren. In deze rapportage over 2010 is deze informatie derhalve niet beschikbaar, maar worden alleen het rijksbudget (conform afspraken hierover in oorspronkelijke bestuursovereenkomsten ILG) en de rijksuitgaven weergegeven. Op het ILG is in de periode tot en met 2013 bij Nota van Wijziging een bezuiniging in het regeerakkoord opgenomen van € 600 mln. Deze bezuiniging is in onderstaande paragrafen dus nog niet verwerkt.

8.1 Omvang (verwerving, inrichting, beheer)

Hierbij wordt, evenals in hoofdstuk 3, een onderscheid gemaakt tussen de budgetten in het ILG en de overige budgetten. De uitgaven in ILG-verband zijn ontleend aan de voortgangsrapportages van de provincies.

8.1.1 ILG-onderdelen verwerving, inrichting en beheer

Provincies hebben voor de periode 2007-2013 een budget gekregen voor het realiseren van de afgesproken prestaties. Hier wordt voor verwerving, inrichting en beheer vermeld hoeveel in 2010 en in de periode 2007 t/m 2010 door de provincies is uitgegeven, afgezet tegen het in de oorspronkelijke bestuursovereenkomsten opgenomen rijksbudget voor zeven jaar.

Verwerving

(lopende en nieuwe verplichtingen)

Oorspronkelijk beschikbaar gesteld budget 2007-2013

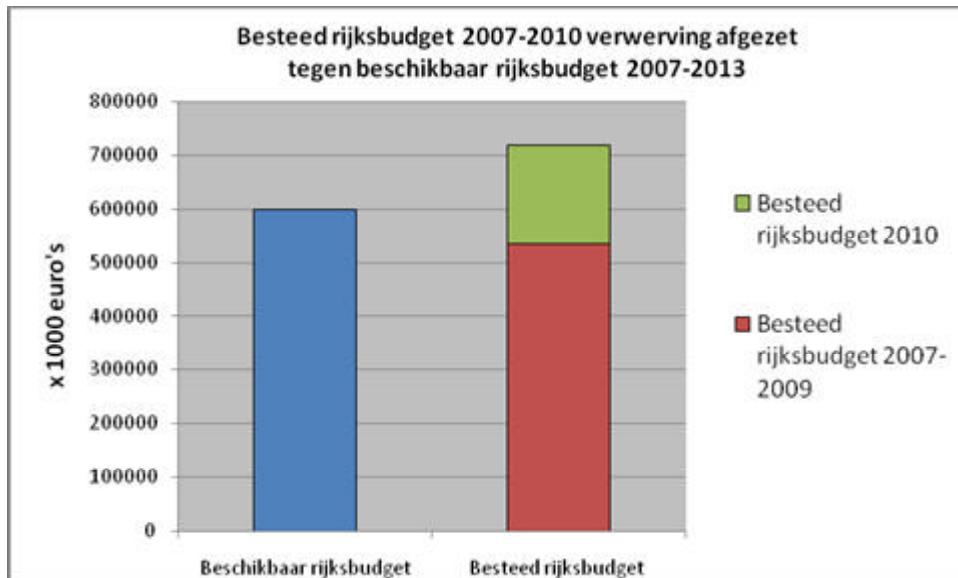
Rijk: € 599,8 mln.

Besteed budget in 2010

Rijk: € 184,4 mln

Besteed budget ILG cumulatief (2007 t/m 2010)

Rijk: € 721,4 mln.

Figuur 17 Besteed rijksbudget van ILG ten behoeve van verwerving EHS

De hier gepresenteerde bedragen met betrekking tot het rijksbudget zijn een optelling van de onderdelen:

- Regulier verwervingsbudget rijk: beschikbaar gesteld via de EL&I-begroting.
- PNB-lening: budget beschikbaar uit een lening aangegaan door Natuurmonumenten, waarbij het rijk de kosten voor rente en aflossing voor zijn rekening neemt.
- Bijdrage vanuit de exploitatieopbrengsten van Bureau Beheer Landbouwgronden (BBL).

Inrichting

(lopende en nieuwe verplichtingen)

Oorspronkelijk beschikbaar gesteld budget 2007-2013

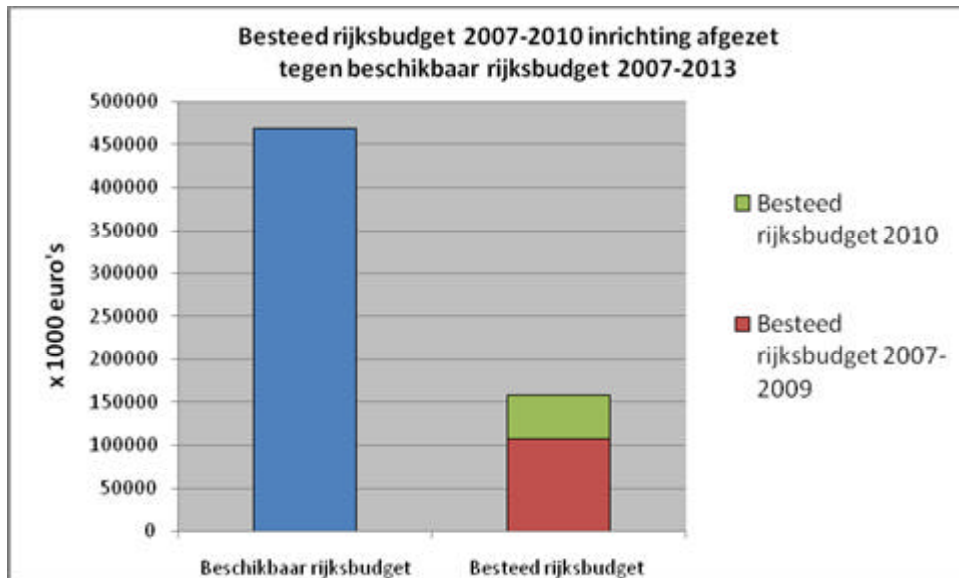
Rijk: € 468,3 mln.

Besteed budget in 2010

Rijk: € 51,4 mln.

Besteed budget ILG cumulatief (2007 t/m 2010)

Rijk: € 158,6 mln.

Figuur 18 Besteed rijksbudget van ILG ten behoeve van inrichting EHS

Beheer

Oorspronkelijk beschikbaar gesteld budget 2007-2013

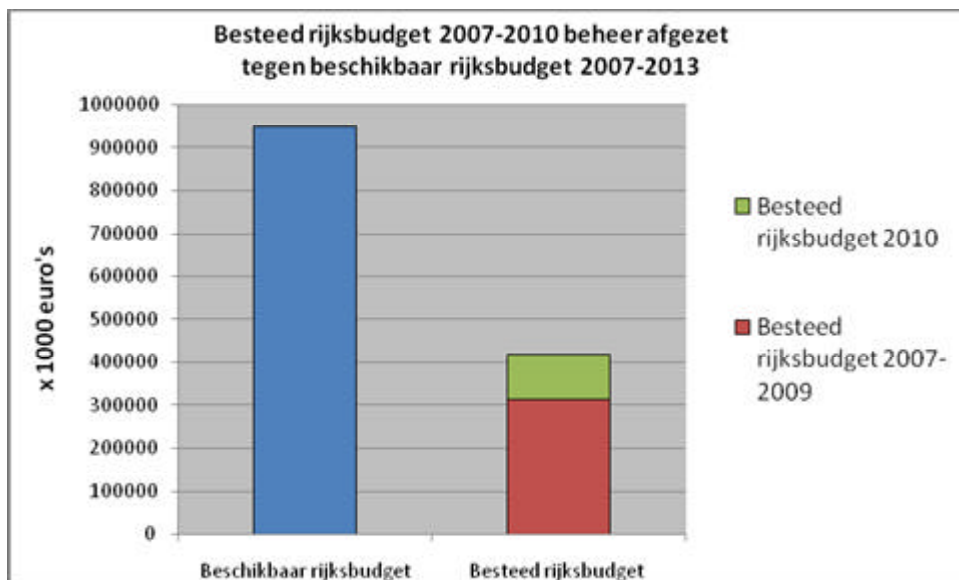
Rijk: € 950.4 mln. (incl. POP a 105 mln.)

Besteed budget in 2010

Rijk: € 105,6 mln.

Besteed budget cumulatief ILG (2007 t/m 2010)

Rijk: € 417,9 mln.

Figuur 19. besteed rijksbudget van ILG ten behoeve van beheer EHS

8.1.2 Niet-ILG-onderdelen verwerving, inrichting en beheer

Hieronder volgen de uitgaven van het ministerie van EL&I voor verwerving, inrichting en beheer in 2010, voor zover niet opgenomen in het ILG (Jaarverslag EL&I 2010, TK 127.893)

Verwerving

NURG en Maaswerken: € 257.022,=

Inrichting

NURG en Maaswerken: € 5.183.644

IJsselmeer/Rijkswateren: € 6.370.000

Beheer

Beheer Staatsbosbeheer: € 52.833.000

Behoud en herstel

historische buitenplaatsen: € 2.990.563

Overig beheer: € 5.959.481

8.2 Kwaliteit

In de ILG-bestuursovereenkomsten 2007-2013 zijn afspraken gemaakt over de bestrijding van verdroging, vermesting en verzuring in de EHS-gebieden (zie 4.2). Hier wordt weergegeven welk budget daarvoor beschikbaar is en welk deel daarvan in 2010 is uitgegeven. De bedragen zijn inclusief lopende verplichtingen.

Oorspronkelijk beschikbaar gesteld budget 2007-2013

€ 248.810.000

Besteed budget in 2010

€ 14.018.000

Besteed budget ILG cumulatief (2007 t/m 2010)

€ 60.197.000

8.3 Samenhang

Robuuste verbindingen

Het budget voor verwerving en inrichting robuuste verbindingen maakt onderdeel uit van de budgetten verwerving en inrichting EHS. De uitgaven aan de robuuste verbindingen zijn niet apart zichtbaar in de ILG-voortgangsrapportages.

Meerjarenprogramma Ontsnippering (MJPO)

Voor het Meerjarenprogramma Ontsnippering (MJPO) is tot en met 2018 € 250 mln. op de begroting van het ministerie van Infrastructuur en Milieu beschikbaar. Het ministerie van EL&I financierde via het ILG de ontsnippering van robuuste verbindingen binnen het Meerjarenprogramma Ontsnippering. Met het schrappen van de robuuste verbindingen in het regeerakkoord, worden de MJPO knelpunten in de robuuste verbindingen niet langer gefinancierd door het rijk.

Oorspronkelijk beschikbaar gesteld budget ILG 2007-2013

€ 105.300.000

Besteed budget in 2010

€ 3.293.000

Besteed budget ILG cumulatief (2007 t/m 2010)

€ 4.865.000

8.4 Oordeel over financiën

Uit de in dit hoofdstuk gepresenteerde bestede uitgaven blijkt een duidelijke link met de in de hoofdstukken 3, 4 en 5 gerealiseerde prestaties.

Bij verwerving valt op dat, net als in 2008 en 2009, relatief meer is uitgegeven dan op grond van het aantal verworven hectares mocht worden verwacht. De uitgaven in 2010 overschrijden daarnaast het in de ILG bestuursovereenkomst beschikbaar gestelde budget. Daar staat tegenover dat uitgave van andere beschikbare gestelde budgetten achter is gebleven (bv. verdroging, vermessing en verzuring) en dat provincies de mogelijkheid hadden om te schuiven in het ontschotte ILG budget.